

Sohvi Nikander

ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUS COP27-PÄÄTÖSASIAKIRJASSA

Kriittinen katsaus sisältöön ja potentiaaliin

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Sohvi Nikander: Ilmasto-oikeudenmukaisuus COP27-päätösasiakirjassa – Kriittinen katsaus sisältöön ja potentiaaliin
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2023

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan marraskuussa 2022 Sharm el-Sheikhissä järjestetyn Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) ilmastopuitesopimuksen osapuolokokouksen COP27:n päätöstä ilmasto-oikeudenmukaisuuden perspektiivistä. Tutkimuskohde on merkittävä, sillä ilmastonmuutos on paitsi ympäristöhaaste, myös globaali oikeudenmukaisuus- ja yhdenvertaisuuskysymys, johon vastaaminen vaatii eettistä ja poliittista lähestymistapaa. Osapuolokokouksilla on YK:n ilmastopuitesopimuksen ylimpänä täytäntöönpanosta vastaavana elimenä keskeinen rooli kansainvälisen ilmastopolitiikan suunnan ja mahdollisuuksien määrittämisessä. COP27:n päätöstä, etenkin sopimusta uudesta kehittyvien maiden vahinkoja ja menetyksiä korvaavasta rahastosta, on luonnehdittu ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistysaskeleeksi. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisena ilmasto-oikeudenmukaisuus ja sen edistämispotentiaali todella näyttävät COP27-päätösasiakirjan sisällössä.

Primääriaineistona toimivan päätösasiakirjan sisältöä lähestytään laadullisen, teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta. Se tarjoaa toimivan tutkimusmenetelmän asiakirjatekstin systemaattiseen tarkasteluun ja selkeän kokonaiskäsityksen muodostamiseen siihen kirjatusta näkökohdista. Teorialähtöisen sisällönanalyysin perustana on ilmasto-oikeudenmukaisuudesta muodostettu teoreettinen viitekehys. Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen pohjaten analyysin raameiksi on asetettu ilmasto-oikeudenmukaisuuden neljä keskeistä ulottuvuutta: distributiivinen, proseduraalinen, tunnustava ja hyvittävä, joiden kautta oikeudenmukaisuus ilmenee ja sitä voidaan jäsentää.

Aineiston analyysi osoittaa, että päätösasiakirja noudattaa laajalti ilmasto-oikeudenmukaisuuden periaatteita, mutta niiden esiin tuominen kirjatuihin toimiin jää osin epätarkaksi ja pinnalliseksi. Ilmastonmuutoksen moniulotteisia haittavaikutuksia, niiden vahvistamia eriarvoisuuden olosuhteita ja epäoikeudenmukaisuuden juurisyytä ei tunnusteta periaatteiden vaatimassa määrin. Tämä tekee ilmasto-oikeudenmukaisuuden käytännön edistämispotentiaalin haastavaksi. Analyysin perusteella kansainvälisessä ilmastohallinnassa vaaditaan ilmasto-oikeudenmukaisuuden periaatteiden syvempää omaksumista, sekä selkeää ja sitoutunutta eteenpäinviemistä. On kuitenkin nähtävissä, että COP27-päätöksen ja kansainvälisen järjestelmän luonne asettavat rajoitteita ilmasto-oikeudenmukaisuuden tehokkaalle edistämiselle.

Avainsanat: COP27, YK, ilmasto-oikeudenmukaisuus, kansainvälinen ilmastohallinta, teorialähtöinen sisällönanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	KATSAUS YK:N ILMASTOREGHIIMIIN	3
2.1	YK:N ILMASTOPUITESOPIMUS JA TÄYDENTÄVÄT SOPIMUKSET	3
2.2	KANSAINVÄLISET ILMASTONEUVOTTELUT JA NISSÄ ESIINTYVÄT HAASTEET	4
3	ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUS TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	6
3.1	ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUDEN TUTKIMUS	8
3.2	ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUDEN NELJÄ ULOTTUVUUTTA	10
3.2.1	Distributiivinen oikeudenmukaisuus	10
3.2.2	Proseduraalinen oikeudenmukaisuus	11
3.2.3	Tunnustava oikeudenmukaisuus	12
3.2.4	Hyvittävä oikeudenmukaisuus	13
4	TUTKIELMAN METODI JA AINEISTO	15
4.1	TEORIALÄHTÖINEN SISÄLLÖNANALYYSI	15
4.2	AINEISTO	17
5	ANALYYSI	21
5.1	DISTRIBUTIIVINEN ULOTTUVUUS PÄÄTÖSASIAKIRJASSA	21
5.2	KOHTI OIKEUDENMUKAISIA PROSESSEJA	24
5.3	TUNNUSTUS OIKEUDENMUKAISUUDEN EDISTÄMISEN LÄHTÖKOHTANA	27
5.4	HYVITTÄVÄ OIKEUDENMUKAISUUS – VASTAUS VAHINKOIHIN JA MENETYKSIIN	29
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	32
	LÄHTEET	36

Taulukot ja kuvaajat

Kuvaaja 1. Teoreettinen viitekehys	14
Taulukko 1. Indikaattorit ilmasto-oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksille	17
Taulukko 2. Tutkielman analyysirunko	20

1 JOHDANTO

Marraskuussa 2022 Egyptin Sharm el-Sheikhissä järjestetyn Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) ilmastopuitesopimuksen osapuolikokouksen (COP27) päätöstä on kuvattu askeleeksi kohti ilmasto-oikeudenmukaisuutta. Kokouksen merkittävimpänä saavutuksena voidaan pitää uutta, kehittyville maille suunnattua rahastoa korvaamaan ilmastonmuutoksen niille aiheuttamia vahinkoja ja menetyksiä (*loss and damage*) (UNFCCC 2022b). Yliajalle venyneen kokouksen päätös ei syntynyt helposti. Se voidaan nähdä eräänlaisena henkisenä voittona kehittyville maille, jotka ovat vaatineet vahinkoihin ja menetyksiin vastaamista jo 1990-luvulta nykymuotoisten YK:n ilmastoneuvotteluiden alusta alkaen (Kreienkamp & Vanhala 2017, 5). Köyhät, kehittyvät maat kärsivät yleisesti ilmastonmuutoksen haitallisista vaikutuksista vakavimmin, vaikka ovat niiden aiheuttamisesta historiallisesti vähiten vastuussa. Näin ollen ilmastonmuutos näyttäytyy globaalina oikeudenmukaisuuskysymyksenä, sillä se vahvistaa pitkään jatkuneita eriarvoisuuden olosuhteita valtioiden välillä (Hartnett 2021, 138). Ilmasto-oikeudenmukaisuuden (*climate justice*) käsitteellä viitataan ilmastonmuutokseen ensisijaisesti eettisenä ja poliittisena ongelmana, jonka torjuntaan tulisi pyrkiä periaattein ja keinoin, jotka edistävät tasa-arvoa ja kunnioittavat ihmisoikeuksia.

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan syvemmin oikeudenmukaisuuden edistysaskeleena pidettyä COP27-kokouksen päätösasiakirjaa -/CP.27, *Sharm el-Sheikh Implementation Plan*. Tarkoituksena on selvittää, millaisena ilmasto-oikeudenmukaisuus ja sen edistämispotentiaali näyttäytyy päätösasiakirjan sisällössä. Tutkielmassa tuodaan esiin ilmasto-oikeudenmukaisuuden perspektiivien esiintyminen päätöksessä havainnoiden, mistä kokouksessa todella ollaan ja ei olla sovittu. Tältä pohjalta arvioidaan kriittisesti päätöksen potentiaalia oikeudenmukaisen kansainvälisen ilmastopolitiikan edistämiseksi. Tutkielman aihe on merkittävä, sillä COP27-ilmastokokous järjestettiin vastikään, eikä aiheesta ei ole sellaisenaan juurikaan aiempaa tutkimusta. Näin ollen tutkimus kyseisen kokouksen päätöksestä on tarpeellinen ja vastaa ajankohtaiseen ongelmaan. Se sijoittuu osaksi laajaa tutkimuskenttää liittyen YK:n ilmastokokouksiin keskeisinä kansainvälisen ilmastopolitiikan ohjaajina, sekä yleistyvää keskustelua ilmasto-oikeudenmukaisuudesta.

Ilmasto-oikeudenmukaisuuden käsitettä käytetään ilmastoon liittyvän oikeudenmukaisuuden tutkimisessa. Se kuuluu osaksi laajempaa oikeudenmukaisuuden teoriaa. Tarkemmin sen voidaan katsoa edustavan globaalia oikeudenmukaisuutta (Santos 2017, 2). Ilmastonmuutos onkin ensisijaisesti globaali ongelma, johon vastaaminen vaatii globaaleja ratkaisuja ja kansainvälistä yhteistyötä. Valtioiden rajat eivät rajoita kasvihuonekaasupäästöjä, ja käytännössä kaikki valtiot ovat

jossain määrin osallisia ilmastonmuutokseen. Ilmastonmuutos uhmaa näin tavanomaisia oletuksia oikeudenmukaisuudesta ja valtion suvereniteetista (Dietzel 2018). Kansainvälisen politiikan tieteenalan valtaviirassa keskitytään usein valtioiden välisiin suhteisiin. Kansallisvaltioilla on keskeinen rooli myös kansainvälisessä, YK:n raameissa tapahtuvassa ilmastonhallinnassa. Yhteisten sopimusten aikaansaamiseen liittyy kuitenkin normatiivisia haasteita, keskinäisiä konflikteja ja epäluottamusta (Santos 2017, 2–3). Suhteessa valtioiden toimintaan tai toimimattomuuteen globaali oikeudenmukaisuus tarjoaa lähestymistavan, jossa yksilöä pidetään tärkeänä, ja jossa pyritään turvaamaan oikeudenmukaiset olosuhteet jokaiselle kansallisuudesta tai asemasta riippumatta (Dietzel 2018). Oikeudenmukaisuusteorian perspektiivien hyödyntäminen ilmastonmuutoksen käsittelyssä on kasvattanut suosiota. Tavoitteena on ollut kohdistaa keskustelua vallitseviin sosiaalisiin rakenteisiin ja kyseenalaistaa epäoikeudenmukaisena pidetty *status quo*. Ilmastolliseen oikeudenmukaisuuteen liittyy monia juuri sille ominaisia oikeudenmukaisuuskysymyksiä ja tutkimuksen debatteja. Sitä voidaankin ajatella omana tutkimushaarananaan. Tämän tutkielman keskittyessä ilmastonhallinnan kysymyksiin, oikeudenmukaisuutta koskevassa teoriassa sovelletaan nimenomaan ilmasto-oikeudenmukaisuuden käsitettä.

Tutkielma rakentuu kuudesta luvusta. Johdantoluvun jälkeen taustoitetaan YK:n ilmastoregimiä ja luodaan tiivis katsaus kansainvälisiä ilmastoneuvotteluita ohjaaviin sopimuksiin ja periaatteisiin sekä neuvotteluihin itseensä ja niissä esiintyviin haasteisiin. Kolmannessa luvussa esitellään ilmasto-oikeudenmukaisuutta teoreettisena viitekehyksenä. Ilmasto-oikeudenmukaisuuden teoreettisen linssin kautta tutkimuksen menetelmänä toteutetaan laadullista, teorialähtöistä sisällönanalyysia. Teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla voidaan muodostaa kokonaiskäsitelmä COP27-päätösasiakirjan todellisesta sisällöstä. Tältä pohjalta voidaan arvioida sen mahdollisuuksia suhteessa haavoittuvimpien tilanteen parantamiseen. Neljännessä luvussa kuvataan tätä metodologiaa, päätösasiakirjaa aineistona, sekä esitellään ilmasto-oikeudenmukaisuuden teoreettisten perspektiivien kautta rakennettu tutkielman analyysirunko. Analyysivaiheessa eritellään päätösasiakirjasta ilmeneviä ilmasto-oikeudenmukaisuuden piirteitä analyysirungon ohjaamana ja arvioidaan kriittisesti niiden merkitystä. Tutkielman viimeinen luku osoittaa johtopäätöksinä, että huolimatta näennäisesti potentiaalisista ilmastotavoitteista, COP27-päätös jää osin pinnalliseksi ja puutteelliseksi. Tämä korostaa tarvetta ilmasto-oikeudenmukaisuuden syvempään omaksumiseen kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa.

2 KATSAUS YK:N ILMASTOREGIIMIIN

2.1 YK:n ilmastopuitesopimus ja täydentävät sopimukset

Kansainvälisen ilmastoyhteistyön pohjana on vuonna 1992 solmittu ja 1994 voimaan tullut YK:n ilmastomuutosta koskeva puitesopimus (*UN Framework Convention on Climate Change*, UNFCCC). Sopimus tunnusti ensi kertaa ilmastomuutoksen haitalliset vaikutukset globaalisti ihmiskunnan yhteisenä huolenaiheena. Sen ydintavoitteena on vakauttaa ilmakehän kasvihuonekaasupäästöt tasolle, joka estäisi ihmisen toiminnan aiheuttamat vaaralliset häiriöt ilmastolle (United Nations 1992, Art. 2). Tältä normatiiviselta pohjalta sopimus asettaa ilmastomuutoksen hillitsemiseen tähtääville kansainvälisille toimille tavoitteet, periaatteet ja yleiset puitteet (Ympäristöministeriö 2022).

Puitesopimusta edelleen täydentämään on ratifioitu Kioton pöytäkirja ja Pariisin ilmastopuitesopimus. Vuonna 1997 solmittu Kioton sopimus oli ensimmäinen oikeudellisesti sitova kansainvälinen ilmastopuitesopimus, joka sisälsi määrälliset päästövähennystavoitteet kehittyneille maille. Näin ollen se oli etenkin symbolisesti merkittävä (Prins & Rayner 2008, 45). Se ei kuitenkaan asettanut velvoitteita kehittyville maille, eivätkä Yhdysvallat ratifioineet sopimusta, mikä käytännössä johti tehottomuuteen (Keohane & Victor 2010, 5). Kioton pöytäkirjan velvoittavuus päättyi vuonna 2020. Sen jälkeistä aikaa koskeva vuonna 2015 solmittu Pariisin sopimus, edellyttää kaikkia sen osapuolia sitoutumaan päästöjen vähentämiseen globaalisti. Pariisin ilmastopuitesopimuksen tavoitteena on maapallon keskilämpötilan nousun pitäminen selvästi alle kahdessa asteessa suhteessa esiteolliseen aikaan ja pyrkimys lämpenemisen rajaamiseen 1,5 asteeseen (UNFCCC 2015, Art. 2.1 a). Lisäksi pyritään vahvistamaan sopeutumiskykyä ja ilmastokestävyyttä sekä suuntaamaan rahoitusvirrat kohti vähähiilistä kehitystä (mt., Art. 2.1 b,c). Vaikka Pariisin sopimusta voidaan ajatella edistysaskeleena Kiotoon nähden, senkin toimivuutta on kyseenalaistettu. Arvostelua ovat herättäneet muun muassa kehittyvien maiden erityiskohtelun vähentäminen sekä valtioiden oma harkintavalta päästövähennystavoitteissa (kts. Santos 2017; Onifade 2021).

YK:n ilmastopuitesopimuksen ylin täytäntöönpanosta ja kehittämisestä vastaava elin on osapuolikonferenssi (*Conferences of Parties*, COP), jossa sopimuksen 197 osapuolta tapaavat vuosittain, ensimmäisen kerran vuonna 1995. Tässä tutkielmassa keskitytään 27. osapuolikonferenssiin. Osapuolet on luokiteltu puitesopimuksessa kolmeen liitteeseen: liite 1 (*Annex I*), liite 2 (*Annex II*) ja liitteen 1 ulkopuoliset (*Non-Annex I*) valtiot. Liitteeseen 1 kuuluvat yleisesti katsottuna teollisuusmaat eli 24 alkuperäistä OECD-maata, Euroopan unioni ja 14 siirtymätalouden maata, jotka sitoutuivat päästövähennyksiin puitesopimuksessa ja Kioton pöytäkirjassa. Liite 2

puolestaan sisältää alkuperäiset OECD-valtiot ja Euroopan unionin ilman siirtymätalouden maita. Näillä mailla on erityinen velvollisuus toimia rahoittajina sekä ilmastoystävällisen teknologian edistäjinä kehittyvien maiden ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen tähtäävissä toimissa (United Nations 1992, Art. 4.3). Liitteen 1 ulkopuolisiin valtioihin kuuluu 153 kehittyvää maata, joilla ei ole sitovia päästövähennysvelvoitteita Kioton pöytäkirjassa.

Eri toimijoille asetetut roolit yleisesti katsotun kehitystason mukaan mahdollistavat niiltä vaaditun vastuun eri tasoilla. YK:n ilmastopimuksessa korostetaan yhteisten mutta eriytettyjen vastuiden periaatetta (*common but differentiated responsibility*, CBDR) sekä valtioiden erilaisten olosuhteiden ja valmiuksien tunnustamista. Yhteisillä mutta eriytetyillä vastuilla viitataan siihen, että vaikka kaikki valtiot jakavat vastuun ja ihmiskunnan yleisen intressin toimia ilmastomuutoksen torjumiseksi, on tietyillä valtioilla suurempi vastuu johtuen epätasa-arvoisista toimintamahdollisuuksista, resurssien epätasaisesta jakautumisesta ja historiallisista päästöistä (Harris 1999, 29).

2.2 Kansainväliset ilmastoneuvottelut ja niissä esiintyvät haasteet

CBDR-periaate on säilynyt kantavana Pariisin sopimuksessa, vaikka osapuolten jako teollisuusmaihin ja kehittyviin maihin ei enää ole jyrkästi eritelty. Mailla on kuitenkin yhä keskenään erilainen asema ja erilaiset intressit, mitä heijastelee niiden jakautuminen neuvotteluryhmiin COP-ilmastoneuvotteluissa. Suurin osa kehittyvistä maista neuvottelee ja äänestää G77-ryhmässä nostaakseen esille tarpeitaan liittyen niiden haavoittuvaan asemaan ja taloudelliseen kehitykseen ilmastokriisissä. Sosioekonomiset, kulttuuriset ja poliittiset erot koalitiossa ovat kuitenkin suuret, ja esimerkiksi rikkaammille ja öljynviennistä riippuvaisille G77-valtioille ilmastomuutokseen sopeutumisen ja lieventämisen edistäminen on harvoin prioriteetti (Vihma ym. 2011, 315, 328).

Vähiten kehittyneiden valtioiden asema ilmastoneuvotteluissa on haastava ja aliedustettu, eikä niillä ole kehittyneimpien kaltaista vaikutusvaltaa ja kapasiteettia ohjata agenda ja päätöksentekoa (Andrei ym. 2016, 7). Monet näistä, kuten pienet kehittyvät saarivaltiot, joita ilmastomuutoksesta johtuva merenpinnan nousu uhkaa perustavanlaatuisesti, ovat muodostaneet edelleen omia neuvotteluryhmiään (*Alliance of Small Island States*, AOSIS). Vaikka koalitiolla on teoreettisesti samat mahdollisuudet osallistua keskusteluihin, kansainvälisiä ilmastoneuvotteluja hallitsevat tyypillisesti liitteen 1 varakkaat länsivallat kuten Euroopan Unioni (EU) (Gach 2019, 6). Kehittyvien maiden neuvottelutyylit rajoittuu näin ollen kompromissien tekemiseen ja voimakkaiden valtioiden intresseihin mukautumiseen (Nanda 2021, 168). On todettava, että hallitsemalla keskusteluja voimakkaat valtiot määrittävät myös sitä, miten ilmastomuutos maailmassa ymmärretään.

Valtioiden ja ryhmittymien keskenään ristiriitaiset intressit ja niiden yhteensovittaminen asettavat haasteita YK:n ilmastoneuvotteluille. Lisäksi katse politiikassa kohdistuu yleensä enemmän lyhyen tähtäimen intresseihin, jotka ovat kansallisen edun ja taloudellisen hyödyn ajamia, kuin ilmastonsuojelun vaatimiin globaaleihin pitkän tähtäimen toimiin (Harris 2013, 33, 55). Kansainvälisen ilmastoregiimin keskiössä ovat suvereenit valtiot, joilla on ilmastopuitesopimukseen kuuluva oikeus hyödyntää luonnonresurssejaan haluamallaan tavalla. Pariisin sopimuksen nojalla valtiot määrittävät itse kansalliset päästövähennystavoitteensa. Rouxel (2020) kuvaa artikkelissaan, kuinka näiden itse määriteltyjenkin tavoitteiden noudattamisessa on aukkoja, ja niiden toteuttaminen liittyy lähinnä valtioiden omaan poliittiseen halukkuuteen ja kapasiteettiin. Myös COP-kokousten päätösten noudattamisen voidaan uskoa toistavan samaa logiikkaa.

Suvereenien osapuolivaltioiden ohella myös ei-valtiollisilla toimijoilla on vaikutusvaltaa ilmastoneuvotteluissa. Neuvotteluihin osallistuu monipuolinen joukko kansalaisjärjestöjä aina ympäristöjärjestöistä liike-elämän tai alkuperäiskansojen järjestöihin. Vaikka kansalaisjärjestöillä ei tarkkailijoina ole virallista ääntä ilmastoneuvotteluissa, ne pyrkivät ajamaan intressiensä toteutumista joko suoraan lobbaamalla hallituksien neuvottelijoita tai epäsuorasti esimerkiksi mediayhteyksien tai mielenosoitusten kautta (Betzold 2013, 1–2). Globaalin etelän kehittyvät maat ovat ilmastoneuvotteluissa aliedustettuna myös kansalaisjärjestöjen suhteen. Vain noin neljännes neuvotteluihin sekä YK:n rekisteröimiin yhteistyöhankkeisiin osallistuvista kansalaisyhteiskunnan toimijoista tulee globaalista etelästä. Epätasa-arvoinen representaatio on ongelma, sillä kansalaisjärjestöt edustavat omien sosiaalisten ryhmiensä intressejä, jotka eivät representaation puutteessa tule kuulluksi. (Gereke & Brühl 2019, 871–873.) YK:n elimistä ilmastoneuvotteluiden kannalta tärkeässä roolissa on vuonna 1988 Maailman ilmatieteen järjestön (WMO) ja YK:n ympäristöohjelman (UNEP) perustama Hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli (IPCC). IPCC kerää ja arvioi ilmastonmuutosta koskevaa tietoa ja valmistelee tieteellisiä raportteja neuvotteluiden ja päätöksenteon tueksi (IPCC 2023). Sillä on valtaa ilmastoneuvotteluissa nimenomaan tieteellisenä äänenä, eikä se anna suosituksia toteutettavista ilmastopoliittisista toimenpiteistä. Lidskog ja Sundqvist (2022, 11) esittävät, että poliittinen neutraalius mahdollistaa konfliktien välttämisen, vaikka IPCC:n raporteissa käsitellyt kysymykset ovat laajalti poliittisia. Kun osapuolet neuvotteluissa luottavat raportteihin ohjenuorana, niissä tärkeinä pidettyjen näkökohtien kuten Pariisin sopimuksen lämpötilatavoitteiden tulisi olla mahdollisia paitsi paperilla, myös käytännössä, mikä vaatii poliittisten realiteettien tunnustamista. IPCC tarvitsisikin kenties vahvemmin yhteiskuntatieteellistä lähestymistapaa, jotta se voisi tarjota päätöksenteon tueksi relevanttia tietoa myös ilmastotavoitteiden saavuttamisesta. (mt., 5, 11.)

Viimeisenä merkittävänä COP-päätösten toteuttamiseen potentiaalisesti vaikuttavana haasteena on nostettava esiin YK:n ilmastopöytäkirjoissa käytettyjen käsitteiden ja kielen epäselvyys. Etenkin vahinkojen ja menetysten määrittely on epätarkkaa, mikä saattaa olla jopa tarkoituksenmukainen keino välttää ongelmaan puuttumista (Amini ym. 2023, 53; Calliari 2014, 3). Pariisin sopimuksen 8. artiklassa konsepti määritellään suhteellisen laajasti liittyen ilmastonmuutoksen negatiivisiin vaikutuksiin, kuten äärimmäisiin sääilmiöihin (*extreme weather events*), joiden kohdalla hillintätoimet eivät enää riitä, ja joihin sopeutuminen on mahdotonta. Vahinkojen ja menetysten käsitteitä tarkastellaan yleensä yhdessä, mutta niiden määritelmien voidaan nähdä eroavan hieman toisistaan. Menetykset ovat Aminin ym. (2023, 53) mukaan kriisin seurauksena tapahtuvia materiaalisia tai esimerkiksi kulttuuriperinteitä koskevia tappioita tai häviämistä. Vahingoilla puolestaan viitataan negatiivisiin, esimerkiksi luonnonkatastrofin tuho vaikutuksiin, jotka ovat korjattavissa (mt.). Vahinkojen ja menetysten korvaamista käsitellään vuonna 2013 luodun Varsovan kansainvälisen mekanismin alla, jonka tavoitteena on kerätä tietoa riskeihin valmistautumisesta, koordinoita toimintaa sekä tarjota rahoitusta, koulutusta ja teknistä tukea (UNFCCC 2023b).

Ajatus vahinkojen ja menetysten torjumisesta, kuten myös yhteisistä mutta eriytyneistä vastuista linkittävät oikeudenmukaisuuden vahvasti YK:n ilmastoregiimin ja sen keskeisten sopimusten periaatteisiin, ja näin ollen myös osapuolikokousten toimintaa ajavaksi arvoksi. Seuraavassa luvussa tarkastellaan syvemmin ilmasto-oikeudenmukaisuuden konseptin rakentumista.

3 ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUS TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Tutkimuksen toteuttamiseksi on tarkasteltava ilmasto-oikeudenmukaisuuden teorian muodostumista ja sen lähestymistapaa kansainväliseen ilmastohallintaan. Analyysi suoritetaan ilmasto-oikeudenmukaisuuden raameissa, sillä se tarjoaa mahdollisuuden keskittyä tasa-arvon, reiluuden ja syrjimättömyyden kysymyksiin ilmastopolitiikassa ja auttaa näkemään ilmastonmuutoksen ennen kaikkea eettisenä ja poliittisena ongelmana. On todettava, että käsitys ilmasto-oikeudenmukaisuudesta ja sen asianmukaisesta toimeenpanosta ei ole täysin vakiintunut. Se muovautuu ajan kuluessa ja subjektiivisten näkemysten vaikutuksessa. Oikeudenmukaisuus itsessään on normatiivinen käsite, johon liittyy kantaottavaa pohdintaa siitä, miten asioiden pitäisi olla (Walker 2012, 13). Toisaalta oikeudenmukaisuuden periaatteet voidaan nähdä universaaleina ja abstrakteina. Esimerkiksi John Rawls (1971) näkee yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden merkkiteoksessaan *A Theory of Justice*, että oikeudenmukaisuus on ennen kaikkea reilua peliä, jonka

kautta yksilöt yhteiskunnassa päätyvät rationaalisesti valitsemaan yhteisesti hyväksytyt periaatteet oikeudenmukaisuudelle. Kyseinen teoria soveltuu erityisesti yhteiskuntien sisäiseen tarkasteluun. Ilmastonmuutokseen globaalina ongelmana linkittyy Rawlsin teos *The Law of Peoples* (1999), joka käsittelee oikeudenmukaisuuden periaatteita, joita kansakunnat määrittävät ohjaamaan keskinäisiä suhteitaan. Teosta on kuitenkin kritisoitu globaalin oikeudenmukaisuuden perspektiivistä. Voidaan ajatella, ettei valtiokeskeinen lähestymistapa ota riittävästi huomioon yksilöitä, etenkin kansainvälisesti vähiten voimakkaiden valtioiden kansalaisia ja valtioissa aliedustettuja vähemmistöjä (Clements & Formosa 2021, 489). Rawlsin panos oikeudenmukaisuuden filosofialle on kuitenkin tunnustettava.

Rawlsin kaltaisen valtiokeskeisen lähestymistavan rinnalle on kehittynyt oikeudenmukaisuuden teorian kosmopolitanistinen tai globaali traditio. Modernilla, globaalilla ilmasto-oikeudenmukaisuudella on kosmopolitanistiset juuret (Dietzel 2018). Kosmopolitanistisen oikeudenmukaisuuden ytimessä on ajatus, että kasvavan keskinäisriippuvuuden maailmassa oikeudenmukaisuus tulee ulottaa kaikkiin yksilöihin maailmanlaajuisesti, ei vain valtioiden sisäisesti. Perustana on moraalisen-ontologinen idea kaikkien yksilöiden yhtäläisestä arvosta. (Sleat 2016, 173.) Suuntauksen edustajana voidaan nostaa esiin Charles R. Beitz (1999), joka on kehittänyt Rawlsin oikeudenmukaisuusperspektiivejä globaalille tasolle. On huomattava, että kansainvälisen politiikan tieteenalan valtavirta on suhtautunut melko välinpitämättömästi oikeudenmukaisuuteen kansainvälisten suhteiden selittämisessä (Brown 1997, 274). Vähemmistöissä ovat olleet kirjoittajat, kuten Terry Nardin, joka on käsitellyt oikeudenmukaisuutta kansainvälisessä järjestelmässä. Nardinin (1983) näkökulmasta valtiot, joilla on hyvin erilaisia päämääriä voivat toimia rauhanomaisesti rinnakkain, kun prosessit ja järjestys, esimerkiksi laki ja diplomatia ylläpitävät oikeudenmukaisuutta. Toisaalta myös valtavirtateorialla, kuten neorealismilla on näkemyksensä oikeudenmukaisuudesta. Globaalia epätasa-arvoa pidetään neorealistiselta kannalta usein väistämättömänä osana kansainvälisen järjestelmän luonnetta (McGrew 2004, 7). Lisäksi kun kansainväliset instituutiot ovat realistisessa ajattelussa tehottomia, ne ovat kyvyttömiä varmistamaan, että rikkaat valtiot noudattavat oikeudenmukaista politiikkaa (Krasner 1985). Näin ollen neorealistinen käsitys oikeudenmukaisuudesta on pääosin valtiokeskeinen sekä skeptinen globaalin oikeudenmukaisuuden tavoittelua kohtaan. Vastapainona valtavirtateorioille ovat toimineet kriittisen teorian ja poststrukturalismin suuntaukset. Kosmopolitanistisen oikeudenmukaisuusperinteen tavoin nämä ovat tyypillisesti vastustaneet valtiokeskeistä etiikkaa (Brown 1997, 294).

Keskustelu oikeudenmukaisuuden olemuksesta on lopulta vieläkin laajempi ja monimutkaisempi. Vaikka oikeudenmukaisuusteorialla on pitkät perinteet, sen soveltaminen ilmastokysymyksiin on tieteellisenä suuntauksena nuori ja vasta yleistymässä. Tutkimus ilmasto-oikeudenmukaisuudesta on

monimuotoista ja poikkeusteollista. Se sisältää kirjallisuutta niin kansainvälisen politiikan, kuin oikeustieteen tai ympäristötieteen aloilta. Oikeudenmukaisuuden teorit sen pohjalla ovat niin ikään moninaisia, osin ristiriitaisia. Tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin muodostunut yhteisesti hyväksytyjä periaatteita, jotka noudattavat Rawlsinkin korostamia reilun ja yhdenvertaisuuden ajatuksia. Olettaen, että oikeudenmukaisuudelle on mahdollista asettaa yleisiä periaatteita, tämä luku luo tiivistetyn katsauksen aiempaan kirjallisuuteen ja vakiintuneisiin näkemyksiin. Toisaalta nostetaan esiin kriittisen lähestymistavan tärkeys suhteessa ilmasto-oikeudenmukaisuuteen teoriana.

3.1 Ilmasto-oikeudenmukaisuuden tutkimus

Ilmasto-oikeudenmukaisuuden käsitysten kehittyminen tutkimuksessa merkittävästä oikeudenmukaisuusteorian suuntauksesta, ympäristöllisestä oikeudenmukaisuudesta, erillisenä haarana voidaan ajoittaa 1990-luvulle. Tällöin alettiin enenevässä määrin tunnistaa kontrasti rikkaiden, hiilidioksidipäästöistä hyötyvien teollisuusmaiden ja köyhien, ilmastotuholle haavoittuvimpien, mutta siihen vähiten syyllisten maiden välillä. (Ciplet ym. 2022, 1.) Epätasavertaisia olosuhteita edelleen korostamassa oli köyhien valtioiden pyrkimys taloudelliseen kehitykseen, jota ei voitu toteuttaa enää rikkaiden länsimaiden teollistumisen tapaan ympäristön kustannuksella (Shue 1999, 531). Tältä pohjalta muodostui näkemys siitä, että historiallinen vastuu ilmastonmuutoksen vaikutuksiin vastaamisesta tulee olla kehittyneillä mailla. Näkemys historiallisista päästöistä noudattaa ”saastuttaja maksaa” -peruseriaatetta (*polluter pays principle*), joka asettaa vastuun ongelman ratkaisemisesta sen aiheuttaneille (Schlosberg & Collins 2014). Muita keskeisiä periaatteita vastuun osoittamiseksi ovat ”hyötyjä maksaa” -periaate (*beneficiary pays*) sekä ”maksukykyinen maksaa” -periaate (*ability to pay*) (Kaswan 2016, 5). Nämä lähestymistavat voidaan kukin nähdä tapana toteuttaa UNFCCC:n periaatetta yhteisistä mutta eriytettyistä vastuista.

Ilmasto-oikeudenmukaisuus on kuitenkin paljon muutakin kuin kysymyksiä vastuunjaosta. Tämä niin sanottu distributiivinen oikeudenmukaisuus on vain yksi oikeudenmukaisuutta määrittävä ulottuvuus. Jako ulottuvuuksiin on ilmasto-oikeudenmukaisuuden tutkimuksessa yksi tyypillisimmistä tavoista jäsentää oikeudenmukaisuutta. Eri ulottuvuudet vastaavat erilaisiin kysymyksiin, rakentaen siten monimuotoista ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta. Ne voidaan nähdä vaihtoehtoina kuvata oikeudenmukaisuuden ilmenemistä. Monet oikeudenmukaisuudesta kirjoittaneet ovatkin omaksuneet vain yhden kannan, esimerkiksi Rawlsin voidaan nähdä soveltaneen distributiivista oikeudenmukaisuutta. Kuitenkin mikäli oikeudenmukaisuus ymmärretään laajana kysymyksenä, ulottuvuuksia on mielekäästä soveltaa yhdessä osina kokonaisuutta (Paavola 2005, 312–313). On todettava, että oikeudenmukaisuuden monimutkaisen luonteen sekä ulottuvuuksien paikoittaisen

päällekkäisyyden ja haastavan erittelyn vuoksi, ulottuvuuksilla tuskin on mahdollisuutta muodostaa kaiken kattavaa kokonaisuutta ja selväpiirteistä kuvaa oikeudenmukaisuudesta. Ilmastopoliittisessa keskustelussa ja tutkimuksessa, kuten IPCC:n (2022, 7) raportissa, ulottuvuuksia hyödynnetään kuitenkin yleistyvästi periaatteina, jotka yhdessä sisältävät ilmasto-oikeudenmukaisuuteen, ja jotka tulee ottaa huomioon sen monipuolisessa edistämisessä.

Ilmasto-oikeudenmukaisuuden kontekstissa ulottuvuudet korostavat, että oikeudenmukaisuudessa ei ole kyse pelkästään siitä, miten ilmastopoliittikan hyödyt, haitat ja rahoitus jakautuvat kansainvälisesti. Huomiota on kiinnitettävä myös sosiokulttuuristen erojen tunnistamiseen, sekä menetelmien oikeudenmukaisuuteen. (Kivimaa ym. 2021, 3.) Keskeisimpänä aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta voidaan näin ollen nostaa esiin neljä ulottuvuutta: *distributiivinen, proseduraalinen, tunnistava ja hyvittävä* oikeudenmukaisuus (kts. esim. Schlosberg 2007; Walker 2012; Newell ym. 2020; Juhola ym. 2022). On huomattava, että näkemykset keskeisistä ulottuvuuksista ja niiden määrittelystä eroavat aiemmassa tutkimuksessa jossain määrin toisistaan. Myös muita oikeudenmukaisuuden kehikkoja on kehitelty, kuten neoliberaali oikeudenmukaisuus (Khan ym. 2019), sekä dekolonialistiset ja postkolonialistiset ulottuvuudet (Álvarez & Coolsaet 2018). Muiden toisinaan hyödynnettyjen ulottuvuuksien rajaaminen tarkastelun ulkopuolelle tässä tutkielmassa tukee selkeyttä, kuitenkin neljän ulottuvuuden mahdollistaessa aineiston tarkan erittelyn.

Muiden perspektiivien merkityksellisyyttä ei kuitenkaan pyritä aliarvioimaan. Mikäli ilmasto-oikeudenmukaisuudella pyritään yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen, on oleellista pohtia, missä määrin itse teoria ja tutkimus toteuttaa oikeudenmukaisuuden periaatteita. Ympäristöllisen ja ilmastollisen oikeudenmukaisuuden tutkimusta on paikoin kritisoitu korostuneesta länsimaisuudesta ja globaalin etelän ja alkuperäiskansojen perspektiivien marginaalisuudesta (Álvarez & Coolsaet 2018, 2). Dekoloniaalinen tutkimussuuntaus on nostanut esiin arvokkaita näkökulmia siitä, kuinka vallitsevilla ilmasto-oikeudenmukaisuuden käsityksillä ja niissä yhä yleisellä antroposentrismillä ja valtiokeskeisyydellä, on riski toisintaa koloniaalisia rakenteita ilmastonmuutoksesta jo kärsineiden ihmisten ja muiden lajien kustannuksella (Wilkens & Datchoua-Tirvaudey 2022, 126–127). Ymmärryksiä oikeudenmukaisuudesta on merkittävää kyseenalaistaa, sillä tiedontuotanto ja ajattelu muovaavat ja ylläpitävät mielikuvia kansainvälisissä diskursseissa. Quijano (2007) kutsuu tätä koloniaalisen vallan raameiksi, joissa yhteiskunnan valtarakenteet edelleen toteutuvat. YK:n ilmastoregiimin kaltaisissa kansainvälisissä instituutioissa tämän voidaan nähdä ilmenevän aiemmin kolonisoitujen kulttuurien marginalisoidussa asemassa ja niihin liitettyissä väheksyvissä mielikuvissa.

Kriittiset perspektiivit ja haasteet tunnustaen on tärkeää, että oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet: distributiivinen, proseduraalinen, tunnustava ja hyvittävä oikeudenmukaisuus eivät jää vain ylevien periaatteiden ja korusanojen tasolle, vaan niitä sovelletaan aitoon käytännön toimintaan. Tässä tutkimuksessa tämä näkyy kriittisen näkökulman säilyttämisenä, globaalin etelän perspektiivien esiin tuomisena ja ei-läntisten tutkijoiden siteeraamisena mahdollisuuksien mukaan. Näin voidaan nähdä, että oikeudenmukaisuuden ja sen keskeisten ulottuvuuksien periaatteita noudatetaan myös systemaattisesti tutkimuksen tasolla. Tämän tutkielman analyysin raameina toimivaa neljää ulottuvuutta ja niiden sisältöä kuvataan seuraavissa alaluvuissa. On todettava, että jokaisen ulottuvuuden kohdalla käyty keskustelu on huomattavasti laajempaa kuin tässä teorialuvussa on mahdollista käydä läpi. Niiden periaatteita kuvataankin pääpiirteissään, tutkimukselle keskeiset näkökohdat huomioiden.

3.2 Ilmasto-oikeudenmukaisuuden neljä ulottuvuutta

3.2.1 Distributiivinen oikeudenmukaisuus

Distributiivinen oikeudenmukaisuuden ulottuvuus keskittyy hyötyjen ja haittojen oikeudenmukaiseen jakautumiseen yhteiskunnassa. Ilmasto-oikeudenmukaisuuden raameissa distributiivinen ulottuvuus kohdistuu ilmastonmuutoksesta ja ilmastopolitiikasta aiheutuvien etujen ja rasitteiden jakoon. Tarkemmin se pyrkii pohtimaan kolmea aspektia: Mitkä ovat olennaiset hyödyt ja haitat? Keiden välillä ne jakautuvat? Mikä olisi jakautumisen oikeudenmukainen perusta? (Sovacool ym. 2019; Kivimaa ym. 2021.) Ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimissa on tärkeää kiinnittää huomio toimenpiteiden vaikutuksiin ja niistä koituvien hyötyjen ja haittojen jakautumiseen, sekä toisaalta kartoittaa ilmastonmuutokseen liittyvien riskien jakautumista. Olennaisina jakautumisen kohteina nousevat esiin taloudelliset resurssit, hyvinvointi- ja terveysvaikutukset sekä ympäristöriskit (Kivimaa ym. 2021, 3). Niiden voidaan nähdä jakautuvan yhteisöjen jäsenten, valtioiden tai sukupolvien välillä, perustuen erilaiseen sosiaaliseen asemaan tai identiteettiin, ansioihin, tarpeeseen tai oikeuksiin (Newell ym. 2020, 31).

YK:n kontekstissa distributiivinen oikeudenmukaisuus esiintyy yleisissä ilmastodebateissa, esimerkiksi keskusteluissa taakan jaosta päästövähennyksissä ja kustannusten jakoperiaatteista sopeutumiseen ja hillintään liittyen. Lähtökohtana on tehokkaiden ja oikeudenmukaisten ilmastotoimien toteuttaminen. Tämä on kuitenkin käytännössä haastavaa, koska jaon perusteista on merkittäviä erimielisyyksiä. Vaikka ajateltaisiin ‘saastuttaja maksaa’ -periaatetta mukailleen, että ongelman aiheuttaneen tulee vastata korvauksista, ilmastonmuutos on rakenteeltaan monimutkainen

ongelma, jolle on vaikeaa osoittaa yksiselitteisesti syyllisiä. Ja vaikka ‘maksukykyinen maksaa’ -periaatteen kautta vastuuta ilmastotoimista kasattaisiin niille, joilla on resursseja mobilisoida rahoitusta, on riittävän maksukykyyn ja reilun osuuden määrittely kompleksista. ‘Hyötyjä maksaa’ -periaate, joka korostaa, että epäoikeudenmukaisesta, toiselle vahinkoa aiheuttavasta toiminnasta saadun hyödyn arvo on korvattava toiselle, on yleistynyt etenkin vahinkoja ja menetyksiä koskevassa keskustelussa (Newell ym. 2020, 32). ‘Hyötyjen’ ja ‘epäoikeudenmukaisen toiminnan’ määrittely on kuitenkin epäselvää ja näkökulmasta riippuvaista (kts. Duus-Otterström 2017). Lopulta, sekä rahoituskysymyksissä että niiden ulkopuolella, distributiivisen oikeudenmukaisuuden toteuttaminen on monimutkaista. Onnistuakseen se vaatii paneutumista epäoikeudenmukaisuutta tuottaviin rakenteellisiin tekijöihin (Young 1990). Kun hyötyjen, haittojen ja vastuun osoittamiseen liittyy erimielisyyksiä, päätöksenteon oikeutus vaatii proseduraalista ulottuvuutta liittyen muun muassa siihen, keiden intressit distribuution määrittämisessä täytyvät.

3.2.2 Proseduraalinen oikeudenmukaisuus

Proseduraalinen ulottuvuus lähtee ajatuksesta, että menettelyiden käytännön toteutus vaikuttaa syntyneisiin päätöksiin, esimerkiksi distribuutiosta päättämiseen. Oikeudenmukaisuuden teorian keskeisistä kirjoittajista Nardin (1983) on korostanut tietynlaista proseduraalista lähestymistapaa, joka mahdollistaa päämääriltään erilaisten toimijoiden yhdessäolon. Proseduraalisessa oikeudenmukaisuudessa on käytännössä kyse menettelytapojen ja päätöksentekoprosessien reiludesta. Tämä merkitsee esimerkiksi ilmastoneuvotteluiden asianmukaista ja vastuullista toteuttamista sekä päätöksenteon läpinäkyvyyttä. Teoria proseduraalisesta oikeudenmukaisuudesta korostaa oikeudenmukaisen edustuksen ja tasapuolisten vaikutusmahdollisuuksien periaatteita (Newell ym. 2020, 30). Tähän liittyy olennaisesti vallan jakautuminen ja osapuolten asema suhteessa toisiinsa käytännön prosesseissa (Paavola 2005, 312–314). Oikeudenmukaisten ilmastoneuvotteluiden kuuluisi taata osapuolille yhtäläinen saavutettavuus päätöksentekoon ja näkemyksensä esiin tuomiseen sekä varmistaa, että niiden intressejä käsitellään reilusti. Tältä pohjalta proseduraalisen oikeudenmukaisuuden tarkastelussa keskitytään yleensä tunnistamaan poliittisia päätöksiä tekevät ja niihin vaikuttavat toimijat ja havainnoimaan päätöksentekoprosessin kulkua (Newell ym. 2020, 30). Lähtökohtana on tiedon saatavuus ja epäkohtien esiin tuomisen mahdollisuus, kuten myös oikeusturvan takaaminen.

Menettelyiden oikeudenmukaisuus sisältää kaikki vaiheet prosessin valmistelusta sen vaikutusten arviointiin sekä siihen liittyvät taustatekijät (Kivimaa ym. 2021, 4). Onkin merkittävää tarkastella, miten esimerkiksi ilmastoneuvotteluissa käsiteltävät aiheet, läsnä olevat toimijat, neuvotteluiden

järjestyspaikka sekä prosessin kulku rajataan. Proseduraalisen oikeudenmukaisuuden kautta edistetään yleensä eri toimijoiden mahdollisuutta osallistua aidosti päätöksentekoon. Ilmastopolitiikassa proseduraalinen ulottuvuus onkin laajentunut käsittelemään osapuolten resilienssin ja kapasiteetin tukemista sekä päätöksentekoprosesseja monella eri tasolla (McCauley & Heffron 2018, 4). Myös kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia luoda ratkaisuja ja vaikuttaa yhteisöön päätöksiin voidaan pitää tärkeänä (Kivimaa ym. 2021, 4). Ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta paikallisen tason alhaalta ylöspäin toteutetut ‘bottom-up’ -strategiat, ja paikallisyhteisöjen itsensä toteuttamat prosessit ovat oikeudenmukaisuuden ohella usein tehokkaampia ja kestävämpiä (Betzold 2014, 486–487).

Lopulta YK:n ilmastoneuvottelujen kontekstissa proseduraalisen ulottuvuuden ytimessä on varmistaa, että ilmastonmuutoksen etulinjassa oleville globaalien etelän kehittyville valtioille varmistetaan riittävä representaatio ja niiden äänen tuleminen kuulluksi neuvotteluissa. Tämä ei ole itsestään selvää. COP-kokousten prosesseissa on esiintynyt epätasa-arvoisuuksia aina delegaatioiden koosta tieteellisen ja oikeudellisen asiantuntemuksen saavutettavuuteen. (Newell & Taylor 2020, 581–582.) Seuraavaksi käsiteltävä tunnustavan oikeudenmukaisuuden ulottuvuus kääntää katseen tarkemmin marginalisoituihin ryhmiin ja erilaisten lähtökohtien tunnustamiseen prosesseissa.

3.2.3 Tunnustava oikeudenmukaisuus

Tunnustava oikeudenmukaisuus liittyy läheisesti distributiiviseen ja proseduraaliseen ulottuvuuteen. Se voidaan nähdä jopa niiden taustalla vaikuttavana voimana. Sen keskeisenä ajatuksena on ihmisten ja ihmisryhmien sosiokulttuuristen erojen ja erilaisen yhteiskunnallisen aseman huomiointi, sekä niistä johtuvien erityisten tarpeiden ja haavoittuvuuksien tunnustaminen (Kivimaa ym. 2021, 4). Haavoittuvuuksiin vaikuttavat lukuisat toisinaan kasaantuvat tekijät, kuten ihonväri, sukupuoli, yhteiskuntaluokka tai ikä, mikä vaatii intersektionaalista lähestymistapaa (Juhola ym. 2022, 611). Oikeudenmukaisuus menettelytavoissa sekä hyötyjen ja haittojen jaossa edellyttää eriarvoisuuksien huomioimista yksilöiden ja yhteisöjen olosuhteissa ja lähtökohdissa. On esimerkiksi tullut selväksi, että kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa kaikilla ei ole käytännössä samoja mahdollisuuksia ajaa asiaansa. Niinpä sen lisäksi, että tunnustava ulottuvuus korostaa erojen ymmärtämistä, se painottaa myös yhtäläisten oikeuksien suojelua ja edistämistä (Newell ym. 2020, 33). Pyrkimyksenä on välttää tiettyjen eliittiasemassa olevien ryhmien dominointi ja mahdollistaa tasa-arvoinen representaatio ja osallistuminen toimijoiden välillä (Fraser 2000, 115–116). Kansainvälisessä ilmastohallinnassa tätä on toteutettu muun muassa ilmastonmuutokseen sopeutumisen kansallisessa suunnittelussa, joka edellyttää kansalaisyhteiskunnan konsultointia. Täten voidaan tunnustaa ja huomioida eri ryhmät ja

niiden tarpeet osana päätöksentekoa. (Paavola 2005, 314.) Tästä on havaittavissa, kuinka tunnustava ulottuvuus voi liittyä vahvasti proseduraaliseen.

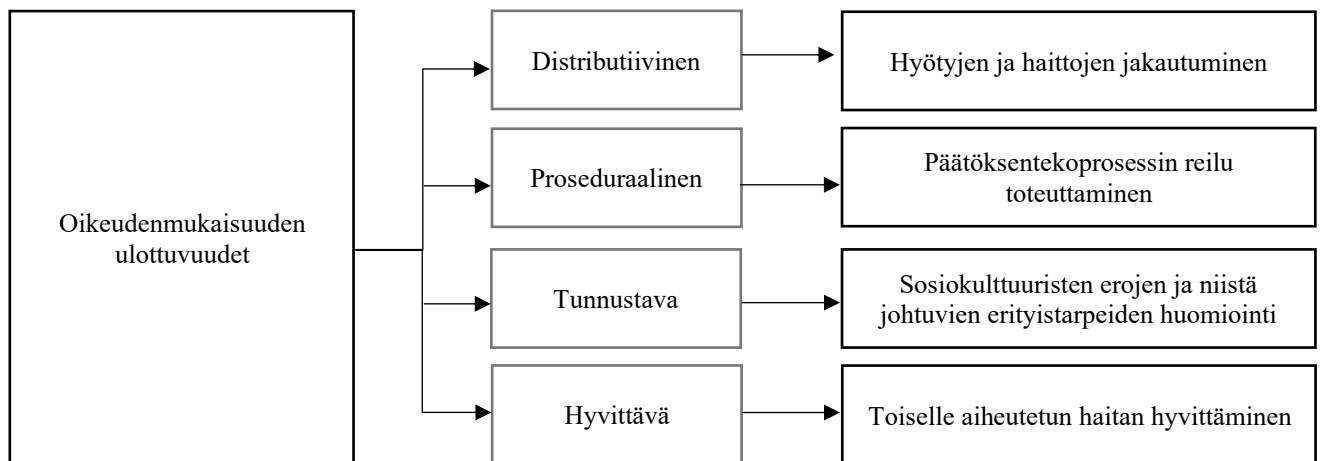
Tunnustava oikeudenmukaisuus YK:n ilmastopolitiikassa kiinnittää huomion paitsi alueiden ja maiden välisiin eroihin, myös ylisukupolvisiin kysymyksiin, eli tulevien sukupolvien oikeuksien toteutumiseen ilmastonmuutokseen vastaamisessa. Toisaalta tunnustavaan oikeudenmukaisuuteen voidaan ajatella kuuluvan myös eläinten ja luonnon oikeuksien, ja niiden haavoittuvan ja alisteisen aseman tunnustaminen (Schlosberg 2007; Kivimaa ym. 2021). Tunnustusta ei kaikessa kirjallisuudessa nosteta esiin omana ulottuvuutenaan, vaan esimerkiksi distributiivisen ulottuvuuden osana, hyötynä, joka jakautuu yhteiskunnassa (kts. Rawls 1971; Schlosberg 2007, 22). Kuitenkin, sosiaalisten rakenteiden ja kulttuuristen normien ja käytäntöjen vaikutus taloudellisiin ja poliittisiin prosesseihin voidaan nähdä niin voimakkaana, että epätasa-arvoisuus distribuutiossa on suoraa seurausta siitä (Young 1990, 22). Näin ollen ilmasto-oikeudenmukaisuuden tutkimus vaatii myös nämä rakenteet tunnustavan oikeudenmukaisuuden omaksi ulottuvuudekseen.

3.2.4 Hyvittävä oikeudenmukaisuus

Hyvittävä oikeudenmukaisuus on kolmea muuta ulottuvuutta harvemmin sovellettu, mutta yleistävä ilmasto-oikeudenmukaisuuden kehikko. Se juontaa juurensa muun muassa rikosoikeudelle tyypillisestä periaatteesta, että rikoksentekijällä on velvollisuus hyvittää uhrille tekemänsä vääryydet (Juhola ym. 2022, 614). Hyvittävä ulottuvuus huomioi näin ollen jo toteutuneiden epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisen ja kompensoinnin. Vastuun käsite liittyy vahvasti hyvittävään oikeudenmukaisuuteen, joka painottaa syy-seuraussuhteesta kumpuavaa vastuuvollisuutta perustuen esimerkiksi valtioiden historiallisten päästöjen määrään. Tässä on huomattavissa yhteys distributiiviseen ulottuvuuteen, joka niin ikään korostaa vastuun asettamista oikeudenmukaisella tavalla. Distributiiviset ja hyvittävät perspektiivit eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois (Boran 2018, 30). Ne päätyvät monelta osin samankaltaiseen ymmärrykseen kehittyneiden maiden moraaliseen vastuuvollisuudesta, mutta vastuun asettamista oikeuttavat perusteet rakentuvat eri tavoin (mt.). Siinä missä distributiivisen ulottuvuuden periaatteena on, ettei taakan tulisi olla heikomman harteilla, hyvittävä ulottuvuus perustuu ajatukseen muiden oikeuksien kunnioittamisesta ja vahingoittamatta jättämisestä (Khan ym. 2019, 252–254). Jos oikeuksia ei ole kunnioitettu, tulee asianosaisille aiheutuneet haitat kompensoida. Kompensaation tulee vastata aiheutettua harmia. Kuitenkin käytännössä näkemykset oikeudenmukaisista korvauksista ovat subjektiivisia. (mt.) Hyvittävää oikeudenmukaisuutta on nostettu esiin etenkin vahinkoihin ja

menetyksiin vastaamisessa. Tavoitteena on ennen kaikkea palauttaa arvoa ja toimijuutta niille, jotka ovat sitä menettäneet historian epäoikeudenmukaisessa kehityskulussa. (Juhola ym. 2022, 610.)

Hyvittävää oikeudenmukaisuutta voidaan hyödyntää ilmastonmuutoksen haitallisten vaikutusten korjaamiseen tunnustamalla ensin tapahtuneet haitat ja epäoikeudenmukaisuuden olemassaolo, sitten tunnistamalla syylliset ja uhrin, ja lopuksi määrittämällä toteuttamiskelpoiset ja kestävät kompensatiotoimet (Juhola ym. 2022, 614). Tätä on toteutettu esimerkiksi ilmasto-oikeudenkäynneissä. Toistaiseksi vahinkoja ja menetyksiä käsittelevät ilmasto-oikeudenkäynnit ovat olleet laajalti epäonnistuneita ja lähinnä symbolista toimintaa haavoittuville valtioille (Robinson & Carlson 2021, 1384). Vaikka kehittyvät maat ovat toistuvasti vaatineet hyvittävän oikeudenmukaisuuden toimenpiteitä kansainvälisessä ilmastopolitiikassa, rikkaat valtiot ovat vältelleet toimia, jotka asettaisivat ne vastuuseen ja korvaustaakan kantajiksi (Khan ym. 2019, 253). Toisaalta historiallisen vastuun osoittamiseen liittyy haasteita, koska suoraa kausaalista yhteyttä tiettyjen toimijoiden toiminnan ja aiheutuneiden vahinkojen välillä on vaikea todistaa. Tästä syystä hyvittävän oikeudenmukaisuuden perspektiivejä on kritisoitu ilmastokeskustelussa. Ilmasto-oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa tavoite ei kuitenkaan välttämättä ole kausaalisesti syyllisten yksilöiden osoittaminen, vaan ennemminkin valtioiden moraalisen vastuun määrittäminen perustuen historiallisiin kehityssuuntiin, kuten teollistumiseen ja kolonialismiin. (Boran 2018, 31.) Tulevaisuudessa on mahdollista, että COP27:n myötä vahinkojen ja menetyksien suhteen otettujen edistysaskeleiden vuoksi, hyvittävän oikeudenmukaisuuden ulottuvuus on yhä enemmän esillä. Seuraava kuvaaja 1. tiivistää vielä ulottuvuuksien muodostaman teoreettisen viitekehyksen pääpiirteissään. Kuvaajassa osoitetaan ulottuvuuksien keskeisimmät periaatteet ja havainnollistetaan kaikkien näiden kuuluvan osaksi oikeudenmukaisuutta laajasti ymmärrettyinä.

Kuvaaja 1. Teoreettinen viitekehys

4 TUTKIELMAN METODI JA AINEISTO

Edellä kuvattuun teoriaan pohjaten tutkielman aineistoksi valikoituneesta COP27-päätösasiakirjasta toteutetaan laadullista, teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Menetelmä soveltuu hyvin kirjallisten dokumenttien järjestelmälliseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Teorian ja metodin ohjaamana päätökseen kirjattuja toimia voidaan analysoida suhteessa ilmastotoimien oikeudenmukaisuuteen. Oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien asettamista lähtökohdista selvitetään siis, missä määrin ilmasto-oikeudenmukaisuuden elementit esiintyvät päätöksessä. Pelkkä oikeudenmukaisuuden piirteiden erittely sisällönanalyysin menetelmällä ei kuitenkaan mahdollista mielekkäitä johtopäätöksiä. Sisällönanalyysi muodostaa enemmänkin perustan teoreettiselle pohdinnalle (Grönfors & Vilkkä 2011, 94). Tässä tutkimuksessa syvempi pohdinta kohdistuu päätösasiakirjan potentiaaliin ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistäjänä kontekstissaan. Seuraavaksi esitellään tarkemmin päätösasiakirjaa primääriaineistona, sekä perehdytään itse metodiin ja sen ohjaamana muodostettuun analyysirunkoon ennen analyysin toteuttamista.

4.1 Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on yksi tavallisimmista laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä. Siinä keskitytään tutkimaan, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo. Huomio ei kohdistu niinkään aineiston kielelliseen tai muuhun ilmaisulliseen muotoon. (Vuori 2020.) Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää analyysin kohteena oleva aineisto tiiviiseen, ymmärrettävään muotoon, säilyttäen sen sisältämä keskeinen informaatio. Tältä pohjalta aineistosta pyritään muodostamaan selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä. Ydinajatuksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

Sisällönanalyysi ei perustu mihinkään tiettyyn teoreettis-metodologiseen ajatteluun, joten analyysille ei ole olemassa tarkkoja yhteisiä sääntöjä, ja se mahdollistaa joitakin käsitteellisiä liikkumavapauksia. Yleisesti sen toteuttaminen pohjaa kuitenkin tutkijan tekemälle *koodaamiselle*, jossa aineistosta havainnoidaan, tunnistetaan ja nimetään sisällöllisiä elementtejä. (Vuori 2020.) Tästä aineiston ensivaiheen järjestämisestä ja luokittelusta edetään myöhemmin varsinaiseen analyysiin. Laadullisessa sisällönanalyysissä toteutettava aineiston käsittely perustuu vahvasti loogiseen päättelyyn ja tulkintaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tutkijalla on vastuu ymmärtää aineiston olemus, mukaan lukien olosuhteet ja konteksti sen taustalla, jotka vaikuttavat sisällön välittämiin merkityksiin. Tämä edellyttää havainnointia myös siitä, mitä teemoja aineistossa on läsnä ja mitkä jäävät pimentoon; se mitä aineistossa ei sanota voi olla yhtä lailla tärkeää kuin se, mitä sanotaan

(Hermann 2008, 156). Toisaalta tutkija itse vaikuttaa tutkimusasetelmaa rajaamalla siihen, mitä aineiston ominaisuuksia nostetaan esiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 95).

Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston koodaaminen tapahtuu johonkin tiettyyn teoriaan tai käsitejärjestelmään pohjaten (Tuomi & Sarajärvi 2018, 118, 127). Tässä tutkielmassa analyysin lähtökohtana on ilmasto-oikeudenmukaisuudesta luotu teoreettinen viitekehys. Ennalta määritettyyn teoreettiseen viitekehykseen perustuen analyysin tueksi muodostetaan analyysirunko, jonka sisällä aineistoa voidaan luokitella (mt., 127). Tämän tutkielman analyysirunko on kehitetty oikeudenmukaisuuden neljästä keskeisestä ulottuvuudesta, joiden valossa voidaan jäsentää aineistosta nousevia merkityksiä. Indikaattorit ulottuvuuksille on muodostettu teorialuvun tutkimuskirjallisuuden kuvaamien ominaispiirteiden ja ydinperiaatteiden pohjalta. Lainattu on etenkin Sirkku Juholan ym. (2022) tutkimusta, jossa oikeudenmukaisuuden neljää ulottuvuutta on operationalisoitu. Juholan tutkimuksessa ilmasto-oikeudenmukaisuus on yhdistetty ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvien strategioiden suunnitteluun. Tässä tutkimuksessa indikaattoreita on muun teorialuvun tutkimuskirjallisuuden tukemana muokattu ja täydennetty sopimaan päätösasiakirjan kaltaisen aineiston tarkasteluun, sekä muihinkin kuin sopeutumisen kysymyksiin. Indikaattoreiden perusteella voidaan näin eritellä aineistoon kirjattuja näkökohtia, ja mahdollisesti tulkita niiden sopivan ulottuvuuksien luokkiin.

Seuraavassa taulukossa 2. tuodaan esiin ilmasto-oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksille muodostetut indikaattorit. Tämä kuvaa, millaisia elementtejä aineistosta tarkastellaan. Indikaattorien tukemana täytetty analyysirunko, jossa aineistoa on luokiteltu, esitellään aineiston esittelyn yhteydessä.

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuus	Indikaattorit
<i>Distributiivinen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hyötyjen ja haittojen määrittely • Riskien kartoittaminen ja hallinta • Kustannusten oikeudenmukaisen jaon arviointi • Ilmastopolitiikan hyötyjen jakautumisen sääntely • Tunnistetaan haitallisten vaikutusten jakautumisen mahdollisuus
<i>Proseduraalinen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollistetaan myös haavoittuvien ryhmien osallistuminen • Osapuolten kapasiteetin tukeminen • Osallistuminen prosessin eri vaiheissa ja eri tasoilla • Yhteistyö ja eri toimijoiden konsultointi • Läpinäkyvyys ja tiedon saavutettavuus • Strategian arvioiminen ja kehittäminen
<i>Tunnustava</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Eri ihmisryhmien erilaisten tarpeiden tunnistaminen ja riittävä huomioiminen • Tarpeet ryhmien itsensä määrittelemät • Tunnustetaan sosiaalisten rakenteiden vaikutus haavoittuaiseen asemaan • Ilmastotoimet nähdään tapana turvata perusoikeuksia
<i>Hyvittävä</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnustetaan tarve kompensoida ilmastonmuutoksen rakenteellisia, epäsuhtaisia haittavaikutuksia • Resurssien epätasaista jakautumista kompensoidaan uudelleenjaolla • Kompensointitoimenpiteiden ja oikeudenmukaisen korvausasteen määrittely

Taulukko 1. Indikaattorit ilmasto-oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksille

4.2 Aineisto

Tutkielman analyysissä tarkasteltavana primääriaineistona toimii COP27-ilmastokokouksen päätöslauselmadokumentti *-/CP.27, Sharm el- Sheikh Implementation Plan*. Kyseinen päätösasiakirja on niin sanottu yleispäätös, joka on keskeinen osa COP-kokousten päätösneuvotteluita. Se sisältää 16 erillistä ilmastotoimia käsittelevää osiota. Yleispäätös ottaa kantaa muun muassa lieventämis- ja sopeutumistoimiin, vahinkoihin ja menetyksiin sekä rahoitukseen. Kirjatut näkökohdat sisältävät sekä konkreettisia toimia että yleisempiä kuvauksia periaatteista, joiden kautta ilmastopolitiikkaa tulisi toteuttaa, esimerkiksi yhteiset mutta eriytetyt vastuut. Asiakirja valikoitui primääriaineistoksi, sillä COP-kokousten yleispäätöksillä on merkittävä rooli kansainvälisen ilmastonhallinnan ohjaajina. Ne soveltuvat hyvin ilmastonhallinnan ajankohtaiseen tarkasteluun. Tarkemmin, COP-päätökset kehittävät ilmastoregiimin arvoja ja normeja tarkastelemalla ja selventämällä Pariisin sopimuksen sääntöjä ja tarjoavat perustan neuvotteluille uusien sopimusten aikaansaamiseksi (Amini ym. 2023, 60). COP27-kokouksen päätös on myös luonteeltaan erityisen sopiva ilmasto-oikeudenmukaisuuden tutkimiseen, johtuen kehittyviä maita sekä vahinkoja ja menetyksiä koskevien kysymysten näkyvästä roolista.

COP27-päätös muodostui neuvotteluissa, joihin osallistui edustajia UNFCCC:n 198 osapuolelta. Kokouksen visio keskittyi neljään teemaan: hillintä, sopeutuminen, rahoitus ja yhteistyö (UNFCCC 2022c). Vahinkojen ja menetysten uskottiin jo ennen neuvottelujen alkua nousevan COP27:n keskeiseksi kysymykseksi. Päätös tuli tehdä haastavassa geopoliittisessa tilanteessa, jossa muun muassa Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan sekä Yhdysvaltojen ja Kiinan välisten jännitteiden uskottiin muodostuvan yhteistyön haitaksi (Cogswell ym. 2022). Neuvottelut päättyivät venymään yliajalle. Lopullisen päätöksen sisältö on vastaanottanut sekä kehuja että kritiikkiä. Päätös vahinkojen ja menetysten rahastosta on yleisesti kiitelty. Sen sijaan suhteessa päästöjen vähentämiseen ja fossiilisista polttoaineista luopumiseen, päätösasiakirja on nähty epäonnistuneena (kts. esim. Alayza ym. 2022). YK:n pääsihteeri António Guterres esitti COP27:n jälkeisessä lausunnossaan, että “tämä COP on ottanut tärkeän askeleen kohti oikeudenmukaisuutta”¹, mutta “maailma tarvitsee edelleen valtavan harppauksen kunnianhimoissa ilmaston suhteen”² (United Nations 2022).

Vaikka vielä ei perehdytä tarkemmin päätöksen sisältöön, voidaan sanoa, että sen luonteessa on piirteitä, jotka asettavat sille rajoitteita. COP-kokousten päätöksillä on normatiivista arvoa, mutta ne eivät ole yleisluonteeltaan oikeudellisesti sitovia ilman erityistä valtuutusta ilmastopuotesopimuksen nojalla (Amini ym. 2023, 60–61). YK:n ilmastopuotesopimuksen mukaan ”osapuolikokouksen [...] tulee toimivaltansa puitteissa tehdä tarvittavat päätökset edistääkseen sopimuksen tehokasta täytäntöönpanoa.”³ (United Nations 1992, Art. 7.2.) Puitesopimuksessa ei kuitenkaan täsmennetä, millaiset päätökset ovat tarpeellisia, tai ilmaista että päätöksillä voitaisiin luoda osapuolille uusia velvoitteita. Päätösten asema ja mahdollisuudet riippuvat myös niiden sisällöstä ja kielellisestä muodosta, sekä osapuolten käyttäytymisestä ja odotuksista (Rajamani 2016, 500). COP-päätöksen muodostuminen vaatii konsensusta. Tämän vuoksi kunnianhimoisen, osapuolten intressejä monipuolisesti huomioivan päätöksen sopiminen on vaikeaa. Suurta painovaltaa on etenkin osapuolilla, jotka pyrkivät jarruttamaan neuvotteluprosessia ja estämään lopputulosten syntymisen (Vihma 2015, 63). Tässä valossa COP-päätösten mahdollisuuksiin ilmasto-oikeudenmukaisuuden tehokkaassa edistämässä liittyy ongelmallisuutta. Päätökset eivät kuitenkaan ole olleet tehottomia, vaan niillä on ollut kauaskantoisia poliittisia seurauksia (mt., 60). Täydellisen oikeudenmukaisuuden ideaalin saavuttaminen niissä on kenties mahdotonta, mutta tätä tuskin voidaan edes vaatia. Kun tunnustetaan päätösasiakirjan sisällön vaikutus sen asemaan ja mahdollisuuksiin, on merkittävää

Käännökset: SN

¹ ”This COP has taken an important step towards justice.”

² “The world still needs a giant leap on climate ambition.”

³ “The Conference of the Parties [...] shall make, within its mandate, the decisions necessary to promote the effective implementation of the Convention.”

tutkia, kuinka moniulotteisesti ja syvällisesti ilmasto-oikeudenmukaisuus siinä näkyy. Tällä voidaan uskoa olevan vaikutuksia käytännön tasolla esimerkiksi distribuution ja prosessien kehittämisessä oikeudenmukaisempaan suuntaan.

Huomionarvoista aineiston rajautumisessa päätösasiakirjaan on, että täydentäviä päätöstekstejä, muita ilmastokokousta koskevia asiakirjoja tai osapuolten kannanottoja neuvotteluissa ei voida tutkielman sopivan laajuuden vuoksi sisällyttää osaksi primääriaineistoa. Kun analyysi toteutetaan yksittäisestä päätösasiakirjasta, on selvää, että kaikkia oikeudenmukaisuuden arvioinnissa relevantteja tekijöitä ei voida ottaa huomioon. Tutkielman analyysi keskittyykin siihen, miten ilmasto-oikeudenmukaisuus ja sen edistämispotentiaali näyttäytyy päätöslauselmaan kirjatussa konkreettisesti sisällössä.

Keskeisiä esimerkkejä sisällöstä on nostettu esiin seuraavassa analyysirungossa (taulukko 3), jonka rakentaminen toimii teorialähtöisen sisällönanalyysin ensimmäisenä askeleena (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Analyysirunko on muodostettu siten, että primääriaineistona toimivaa COP27-päätösasiakirjan sisältöä on *redusoitu* (pelkistetty) tutkimusongelman pohjalta. Relevantiksi katsottuja näkökohtia on tulkittu suhteessa ilmasto-oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksiin, ja sijoitettu näin osaksi analyysirungon luokkia. Koodatun aineiston pohjalta voidaan analyysiluvussa toteuttaa päättelyä oikeudenmukaisuuden edistämistoimista ja niiden potentiaalista. On todettava, että ulottuvuuksien limittäisyyden vuoksi aineiston kohtien sijoittaminen niihin ei ole yksiselitteistä, vaan tutkijan oman teoreettisen pohdinnan varassa. Osa aineistosta jää myös analyysirungon ja teoreettisen viitekehysten ulkopuolelle. Tällaiset aineiston osat eivät edusta oikeudenmukaisuuteen liittyviä näkökohtia tai teorian oikeudenmukaisuuskäsitystä. Näin ollen analyysi ei kerro yksiselitteisesti, onko COP27-päätös oikeudenmukainen, vaan miten se ilmentää valittujen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien periaatteita. Tämä huomioidaan johtopäätöksissä.

Tutkielman analyysirunko

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuus	Indikaattorit	Päätöslauselmaan kirjatut näkökohdat
<i>Distributiivinen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Hyötyjen ja haittojen määrittely • Riskien kartoittaminen ja hallinta • Kustannusten oikeudenmukaisen jaon arviointi • Ilmastopolitiikan hyötyjen jakautumisen sääntely • Tunnistetaan haitallisten vaikutusten jakautumisen mahdollisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Yhteiset mutta eriytetyt vastuut • Huoli kehittyvien maiden kasvavasta velkataakasta • Ilmastonmuutos pahentaa energia- ja elintarvikekriisejä erityisesti kehittyvissä maissa • Ennakkovarointijärjestelmien saatavuuden epätasa-arvoinen jakautuminen • Kehittyneiden maiden tulee lisätä ilmatorahoitustaan ja teknologista tukeaan kehittyville maille • Monenvälisten kehityspankkien roolin tehostaminen ja osuuden kasvattaminen kustannuksissa
<i>Proseduraalinen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollistetaan myös haavoittuvien ryhmien osallistuminen • Osapuolten kapasiteetin tukeminen • Osallistuminen prosessin eri vaiheissa ja eri tasoilla • Yhteistyö ja eri toimijoiden konsultointi • Läpinäkyvyys ja tiedon saavutettavuus • Strategian arvioiminen ja kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ratkaisujen perustuttava toimivaan vuoropuheluun ja kaikkien sidosryhmien osallistumiseen • Rohkaistaan lisäämään naisten sekä lasten ja nuorten osallistumista ilmastotoimiin • Reiluus ja avoimuus periaatteina Santiago-verkoston isäntäorganisaation valintamenettelyssä • Tukea kehittyvien maiden kapasiteetin rakentamiseen maiden itsensä ajamana
<i>Tunnustava</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Eri ihmisryhmien erilaisten tarpeiden tunnistaminen ja riittävä huomioiminen • Tarpeet ryhmien itsensä määrittelemät • Tunnustetaan sosiaalisten rakenteiden vaikutus haavoittuvaiseen asemaan • Ilmastotoimet nähdään tapana turvata perusoikeuksia 	<ul style="list-style-type: none"> • Köyhimmät ja haavoittuvimmat tarvitsevat kohdennettua tukea • Erityisen huomion kiinnittäminen mm. alkuperäiskansojen, naisten, lasten ja vammaisten oikeuksiin • Kansallisesti määritellyt kehitysprioriteetit • Tasa-arvon tärkeys sukupolvien välillä • Ilmastotoimien tulee kunnioittaa ja edistää ihmisoikeuksia
<i>Hyvittävä</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnustetaan tarve kompensoida ilmastonmuutoksen rakenteellisia, epäsuhtaisia haittavaikutuksia • Resurssien epätasaista jakautumista kompensoidaan uudelleenjaolla • Kompensointitoimenpiteiden ja oikeudenmukaisen korvausasteen määrittely 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahoitusjärjestelyt vastaamaan erityisen haavoittuvien kehittyvien maiden vahinkoihin ja menetyksiin • Vastausten oltava tehokkaita ja riittäviä • Institutionaaliset järjestelyt Santiago-verkoston täyden toimeenpanon edistämiseksi

Taulukko 2. Tutkielman analyysirunko

5 ANALYYSI

Seuraavaksi toteutetaan teorialähtöinen sisällönanalyysi tutkielman aineistosta. Analyysi etenee rakenteeltaan analyysirunkoa mukailleen siten, että ilmasto-oikeudenmukaisuuden kunkin ulottuvuuden ilmenemistä päätösasiakirjan sisällössä käsitellään omassa alaluvussaan. Ulottuvuuksien esiintymisen tarkastelun lisäksi arvioidaan, mitä sisällöstä mahdollisesti jää puuttumaan ilmasto-oikeudenmukaisuuden periaatteiden toteutumiseksi. Tutkielman premissinä on ilmasto-oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien konkretisoituminen päätösasiakirjan sisällössä. Jo asiakirjan alkulauseissa “huomioidaan ’ilmasto-oikeudenmukaisuuden’ tärkeys, kun ryhdytään toimiin ilmastomuutokseen vastaamiseksi.”⁴ (UNFCCC 2022a.) Varsinainen analyysi kohdistuu siihen, mitä oikeudenmukaisuuden piirteiden täyttymisen pohjalta voidaan sanoa päätökseen kirjattujen ilmastotoimien käytännön potentiaalista. Oikeudenmukaisuuden edistämispotentiaalin arviointi linkitetään tutkielman temaattiseen ja teoreettiseen taustoitukseen.

5.1 Distributiivinen ulottuvuus päätösasiakirjassa

Ensimmäisenä tarkasteltava distributiivisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuus nousee COP27-päätösasiakirjassa esiin etenkin taloudellisiin resursseihin liittyen. Tämä ei ole yllättävää, sillä rahoituksen toteuttaminen on yleensäkin keskeisimpiä kysymyksiä kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa. Rahoituskappaleesta välittyy kehittyvien maiden huoli siitä, ettei kehittyneiden maiden sitoumus 100 miljardin dollarin vuosittaiseen rahoitustukeen ole vielä täyttynyt (UNFCCC 2022a, para. 33). Sitoumuksesta päätettiin vuonna 2020, ja rahoituksen tarve on kasvanut yhä selvemmäksi. Kustannusten oikeudenmukaisen jaon suhteen päätöksessä painotetaan luonnollisesti yhteisten mutta eriytettyjen vastuiden periaatetta, vedoten kehittyvien maiden lisääntyneeseen velkaantuneisuuteen ja tuen tarpeeseen (mt., para. 32). Näin ollen taakan rahoituksen ja teknologisen tuen tarjoamisesta tulee päätöslauselman mukaan jakautua korostuneesti kehittyneille maille. Tukea on myös tarjottava enemmän (mt., para. 36). Taakan rahoituksesta ei katsota aiheutuvan niinkään tuotetusta vahingosta, vaan kehittyneiden maiden paremmasta maksukyvyistä. Näin ollen päätösasiakirjan rahoituskappale kuvastaa tältä osin distributiivista oikeudenmukaisuutta hyvittävän sijaan.

Käännös: SN

⁴ “ [...] noting the importance of ‘climate justice’, when taking action to address climate change.”

On todettava, että monet kehittyvät maat ovat ilmaisseet tyytymättömyyttään ilmastorahoitukseen. Suuri osa rahoituksesta on tullut lainojen muodossa, mikä on johtanut velkataakan lisääntymiseen entisestään sekä vastuullisuuden ja avoimuuden puutteisiin (Alayza ym. 2022). Päätösasiakirjassa myös ”korostetaan jatkuvia haasteita, joita monet kehittyvät maat kohtaavat ilmastorahoituksen saavutettavuudessa”⁵ (UNFCCC 2022a, para. 39). Asiakirjassa esitetäänkin tarve uudistaa rahoitusjärjestelmää, lisätä esimerkiksi monenvälisen kehityspankkien osuutta, sekä tehostaa niiden toimintaa rahoituksen mobilisoimisessa (mt., para. 37–38). Tämä voidaan nähdä distributiivista oikeudenmukaisuutta edistävänä, liittyen vastuunjaon kehittämiseen ja haittavaikutusten torjumiseen.

Vaikka päätösasiakirjasta tulee ilmi, että hyötyjen ja haittojen eriytetty jako ja tiettyjen toimijoiden kustannusvastuiden kasvattaminen nähdään oikeudenmukaisena, jakautumisen perusta jää hieman epäselväksi. Päätöksen sisällössä taakanjako ilmaistaan kehittyneiden ja kehittyvien maiden välillä, ottamatta kantaa esimerkiksi suurimpiin saastuttajiin tai saastuttamisesta hyötyjiin. Kuitenkin, onko esimerkiksi Kiina tällöin kehittyvän maan asemassa, kuten yleisesti ilmastopöytäkirjassa liitteen 1 ulkopuolisena? Voidaan nähdä, että päätöslauselma noudattaa jonkinlaista maksukykyyn ja kehityksen ‘tasoon’ liittyvää distribution periaatetta. Ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistämiseksi raameja olisi kuitenkin hyvä tarkentaa pohtimalla, keiden välillä hyödyt ja haitat todella jakautuvat ja mikä olisi jakautumisen oikeudenmukaisin perusta. Jako kehittyneisiin ja kehittyviin maihin on monella tapaa yksinkertaistava ja vanhentunut, ja perustuu korostuneeseen läntiseen ajatusmalliin kehittyneisyydestä. Päätöslauselmassa puhutaan toimenpiteiden taloudellisten ja sosiaalisten haittavaikutusten minimoinnista (UNFCCC 2022a, para. 16). Nämä vaikutukset sekä se, keihin ne erityisesti kohdistuvat, kuitenkin määrittyy vain epäsuorasti rivien välistä. Distributiivisen oikeudenmukaisuuden toteuttamisen voidaan ajatella olevan vaikeaa, mikäli keskeiset toteuttamista määrittävät aspektit ovat käytännössä epäselviä.

Tämä ei tarkoita, etteikö haittavaikutuksia tai riskejä kartoitettaisi päätöslauselmassa lainkaan. Riskeistä ja niiden jakautumisesta todetaan, että ilmastonmuutos on pahentanut energia- ja elintarvikekriisejä etenkin kehittyvissä maissa (UNFCCC 2022a). Resurssien epätasainen jakautuminen riskien kartoittamisessa ja hallinnassa tuodaan myös esiin. Varhaisia varoituksia ja systemaattista tarkkailua koskevassa kohdassa 26. todetaan, että ”kolmanneksella maailmasta, mukaan lukien 60 prosentilla Afrikan maista, ei ole pääsyä ennakkovaroitusjärjestelmiin ja

Käännös: SN

⁵ ”Emphasizes the ongoing challenges faced by many developing country Parties in accessing climate finance [...]“

ilmastotietopalveluihin.”⁶ Tarvetta vastata kyseiseen epätasaisen jakautumisen ongelmaan korostetaan. Ratkaisuna pyritään “Early Warnings for All” -aloitteen kautta universaalisti kattavaan varhaisten varoitusten järjestelmään seuraavan viiden vuoden aikana, kehityskumppaneiden ja kansainvälisten rahoituslaitoksien tuen avulla (UNFCCC 2022a, para. 27). Toteutuessaan kyseisellä ratkaisulla olisi potentiaalia distributiivisen oikeudenmukaisuuden edistämässä.

Kuitenkin eräs tärkeä distribuution kysymys jää päätösasiakirjassa liian vähälle huomiolle. Kasvihuonekaasupäästöt, niiden tuottamisesta saadut hyödyt ja aiheutuneet haitat ovat ilmastonmuutoksen hillinnän kannalta keskiössä. Suurten saastuttajien jatkuvat päästöt ovat epätasaisen jakautumisen ongelma. Ne aiheuttavat epäreilua haittaa myös niille, jotka eivät päästöjä aiheuta, sekä hyväksikäyttävät myös muiden osuutta nopeasti hupenevista ‘sallituista’ päästöistä ilmastojärjestelmän kantokyvyn rajoissa (Shue 2015, 10). Vallitsevissa päästövähennyssitoumuksissa ja -toimissa on huomattavia aukkoja suhteessa Pariisin sopimuksen tavoitteisiin maapallon keskilämpötilan nousun rajoittamisesta. Maapallon keskilämpötilan nousun rajoittaminen on ilmastonmuutoksen vakavimpien seurauksien estämisen ytimessä. Haittavaikutukset osuvat yleisesti herkimmin kehittyviin maihin, etenkin pieniin kehittyviin saarivaltioihin, joiden olemassaolo on uhattuna. Mikäli distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen luetaan ilmastonmuutoksesta johtuvien ympäristöriskien ja niiden globaalien jakautumisen kartoitus, myös lämpötilan nousu epätasaisesti jakautuvine vaikutuksineen voidaan nähdä distributiiviseen oikeudenmukaisuuteen liittyvänä ongelmana. Ongelmaan myös vastataan laajalti distribuution, kuten päästövähennysten taakanjaon keinoin.

Suhteessa päästövähennysten jakautumiseen päätösasiakirja välittää periaatetta taakan yhteisestä kantamisesta, sekä korostaa kaikkien osapuolten kiireellistä tarvetta toimintaan kaikilla sopivilla sektoreilla (UNFCCC 2022a, para. 8). Päätösasiakirjaan on silti kirjattu vain vähän kunnianhimoisia tavoitteita ja toimia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Taakan jaosta vähennystoimissa ei oikeastaan puhuta, lukuun ottamatta yhteisten mutta eriytettyjen vastuiden ja erilaisten kansallisten olosuhteiden huomioimista ilmastonmuutoksen hillinnässä (mt., para. 12). Päätöksessä mainitaan tavoitteena Pariisin sopimuksen 1,5–2 asteen rajoitus lämpötilan nousuun (mt., para. 4, 11, 35). Harva asia kuitenkin viittaa siihen, että lämpenemisen rajoittaminen tavoitteiden mukaisesti olisi yhtään aiempaa lähempänä. Asiakirjassa todetaan, että 1,5 asteen tavoite edellyttää päästöjen vähentämistä 43 prosentilla vuoteen 2030 mennessä (mt., para. 11), siinä missä nykyiset ilmastositoumukset

Käännös: SN

⁶ “[...] one third of the world, including sixty per cent of Africa, does not have access to early warning and climate information services [...]”

tarkoittavat noin 11 prosentin vähennystä vuoteen 2030 mennessä (IMF 2022). Lisäksi nämä sitoumukset ovat kansallisesti määriteltyjä päästövähennystavoitteita, joiden noudattamisessa todetusti on aukkoja. Siis sen lisäksi, että 1,5 asteen tavoitetta tai päästövähennyksiä ei riittävästi korosteta päätöstekstissä, ne näyttävät konkreettisesti kirjattujen parannustoimien puutteessa melko saavuttamattomalta. Eikä kaukainenkaan tavoite välttämättä riitä. Climate Central (2019) on tutkinut 1,5 asteen nousun nostavan merenpintaa keskimäärin 48 senttimetrillä, joka jo esimerkiksi Malediiveilla johtaisi tulviin suuressa osassa valtiota. Merenpinnan nousua haittavaikutuksena ei mainita päätösasiakirjassa lainkaan.

Distributiivisen oikeudenmukaisuuden perspektiivistä päätösasiakirja hyötyisi kasvihuonekaasupäästöihin liittyvien haittojen ja riskien epärealistisen jakautumisen tunnustamisesta. Niihin vastaamisen tavoitteita voisi kiristää ja kohdella selkeämmin oikeudenmukaisuuskysymyksinä. Lisäksi taakan jako vaatii tarkennusta. CBDR-periaatteen noudattamisessa olisi hyödyllistä painottaa enemmän eriytettyjä vastuuta, vaikka kyseessä onkin yhteinen haaste. Taakan asettaminen päätöstekstissä selvemmin esimerkiksi suurille saastuttajille voisi tehokkaasti lieventää epätasaisesti jakautuvia ympäristöriskejä ja edistää haavoittuvimpien taakkaa keventävää vastuunjakoja. On toki tiedostettava, että distributiivisen ulottuvuuden alla haittojen oikeudenmukainen jako voidaan ymmärtää monella tapaa. Toisaalta kuten Onifade (2021, 7–8) kirjoittaa, tiettyjen ilmasto-oikeudenmukaisuuteen liittyvien näkökohtien eteenpäin viemistä haastaa ilmastoregiimin koostuminen suvereenista valtioista. Näiden enemmistön intressi ja konsensus määrittää päätöksen agendan. Tässä valossa vahvojen toimien ja eriytettyjen pitkän tähtäimen sitoumusten esittäminen näyttäytyy haastavana.

5.2 Kohti oikeudenmukaisia prosesseja

Seuraavaksi katse käännetään proseduraaliseen ulottuvuuteen. Proseduraalisen oikeudenmukaisuuden periaatteiden voidaan nähdä välittyvän COP27-päätösasiakirjan sisällöstä ainakin perustasolla. Päätöksessä vahvistetaan, että oikeudenmukaisten ja kestävien ilmastoratkaisujen on perustuttava kaikkien sidosryhmien toimivaan vuoropuheluun ja osallistumiseen (UNFCCC 2022, para. 28). Tämä merkitsee monitasoista toimintaa, yhteistyötä sekä kumppanuuksia eri instituutioiden, kansalaisyhteiskunnan ja paikallisyhteisöjen kanssa (mt., para. 8, 51). Tätä täydennetään painottamalla naisten täyttä ja tasa-arvoista osallistumista sekä sukupuolisensitiivisyyttä prosessien toteuttamisessa (mt., para. 53). Osapuolia rohkaistaan myös sisällyttämään lapsia ja nuoria ilmastopolitiikan suunnittelun ja toteuttamisen prosesseihin (mt., para. 55). Proseduraalisen oikeudenmukaisuuden edistämispotentiaalin kannalta on erittäin tehokasta, että

päätösasiakirjan sisällössä painotetaan haavoittuvampien toimijoiden kuten naisten sekä lasten ja nuorten täysivaltaista osallistumista, ja tämän edistämistä konkreettisten aloitteiden, kuten nuorten johtaman ilmastofoorumin sekä parannellun Liman työohjelman⁷ kautta. Nimittäin pelkkä haavoittuvien toimijoiden konsultoiminen tai tiedonvaihto jossakin prosessin vaiheessa ei vielä tee siitä inklusiivista tai oikeudenmukaista (Juhola ym. 2022, 613). Proseduraalisen ulottuvuuden ytimessä on tasapuolisten vaikutusmahdollisuuksien edistäminen, minkä vuoksi on merkittävää, että asiakirjasta välittyy pyrkimys myös haavoittuvien toimijoiden aidon ja tehokkaan osallistumisen turvaamiseen. Käytännön toteutuksen oikeudenmukaisuus voi tosin selvitä vasta myöhemmin menettelyitä arvioidessa.

Toisaalta kuten Sultana (2022, 9) toteaa suhteessa menettelyjen oikeudenmukaisuuteen, kyse ei ole vain paikasta neuvottelupöydässä, vaan myös sen määrittämisestä, mitkä ovat keskustelun ehdot, miten keskustelu rajataan, ja kenellä on päätöksentekovalta. Eri toimijoiden osallistuminen ilmastoneuvotteluihin ei siis yksinään riitä. Vaikka päätösasiakirjan sisällössä on merkittäviä näkökohtia haavoittuvien ryhmien tasa-arvoisesta osallistumisesta, inklusio ja minkäänlaisen vaikutusvallan saavuttaminen voi vahvasti marginalisoidun aseman vuoksi olla haastavaa, ja vaatia muutakin kuin julistuksen avoimesta osallistumisesta (kts. Juhola ym. 2022, 613). On huomattava, että esimerkiksi alkuperäiskansojen väestön rooli ilmastonmuutokseen vastaamisessa mainitaan päätöksessä vain kerran kohdassa 51, eikä siinäkään omana kohtanaan. Kuitenkin alkuperäiskansoilla on yleensä ainutlaatuista tietoa alueidensa luonnosta ja sen kestävästä käytöstä, jota on kautta historian väheksytty (kts. esim. Wilkens & Datchoua-Tirvaudey 2022).

COP-kokousten virallisina neuvottelevina osapuolina ovat kuitenkin valtiot. Kuten on aiemmin tuotu esiin, kehittyvät maat ovat näissä prosesseissa olleet muita osapuolia heikommassa asemassa. Niillä on muun muassa vähemmän kapasiteettia tukea delegaatioitaan, joiden pieni koko myös tekee osallistumisen samanaikaisesti kokouksiin mahdottomaksi (Paavola 2005, 319). On todettu, että proseduraalisen oikeudenmukaisuuden voidaan ajatella koskevan osallistujien valmiuksien tukemista. COP27-päätöksessä vedotaankin kehittyneisiin maihin, jotta ne tarjoaisivat enemmän tukea kehittyvien maiden kapasiteetin rakentamiseen (UNFCCC 2022, para. 44). Kapasiteetin rakentamisen tulee tapahtua kehittyvien maiden itsensä ajamana (mt.). Tällä toiminnalla voi olla potentiaalia mahdollistaa kehittyvien osapuolivaltioiden vahvempi ja yhdenvertaisempi osallistuminen ilmastoneuvotteluihin, kun esimerkiksi niitä edustavien delegaatioiden resurssit ovat lähempänä kehittyneiden osapuolten tasoa. Kehittyvien osapuolten näkemysten painoarvon

⁷ Liman työohjelmasta päätettiin vuonna 2014 YK:n ilmastokokouksessa, tavoitteena edistää sukupuolten tasa-arvoa ja sukupuolensensitiivisyyttä ilmastopolitiikan kehittämisessä ja toimeenpanossa (UNFCCC 2014).

korostaminen suhteessa tukitoimenpiteisiin niin ikään edistää proseduraalisen oikeudenmukaisuuden periaatetta vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon. Toisaalta on todettava, että tuesta kapasiteetin rakentamiseen puhutaan päätöstekstissä selvästi vähemmän kuin tuesta ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. Kapasiteetin rakentamista koskeva kappale sisältää vain yhden näkökohdan 44.

Lisäksi on pohdittava, missä määrin proseduraaliselle ulottuvuudelle olennainen tasa-arvoinen representaatio toteutuu päätöksen valtiokeskeisessä lähestymistavassa oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen. Osapuolivaltioiden painottaminen toimijoina esimerkiksi kapasiteetin rakentamista koskien on luontevaa. Valtiot eivät kuitenkaan edusta kansalaistensa intressejä tasapuolisesti (Paavola 2005, 312). Ilmastoneuvottelut ja niiden päätökset vaikuttavat silti myös maiden sisäisesti. Kaikki yksilöt, joita asia koskee eivät kuitenkaan voi käytännön syistä osallistua ja esittää näkemyksiään. Dilemmaan voidaan vastata oikeudenmukaisemman representaation tukemisella. Päätösasiakirjassa tämä voisi merkitä kansalaisyhteiskunnan roolin merkityksellisempää esiintuomista sisällössä muutenkin kuin asiakirjan viimeisessä, ei-valtiollisia toimijoita koskevassa erilliskappaleessa. Tämä sitoisi ne vahvemmin toimijoiksi osana yhteisiä prosesseja. Päätösasiakirjassa kuitenkin painotetaan tarvetta osapuolivaltioiden ja ei-valtiollisten toimijoiden yhteistyöhön ja sen jatkuvaan voimistamiseen (UNFCCC 2022a, para. 59).

Viimeisenä proseduraalisen ulottuvuuden näkökohtana, tai oikeastaan aukkona, on nostettava esiin, etteivät päätöslauselman sisältö tai tämän tutkimuksen luonne mahdollista niiden prosessien arvioimista, jotka valmiiseen COP27-päätökseen ovat johtaneet. Oikeudenmukaisten menettelyiden periaatteet, reiluus, avoimuus, läpinäkyvyys ja neutraalius mainitaan kyllä päätöksen sisällössä. Niiden noudattamista korostetaan vahinkojen ja menetysten käsittelyyn liittyvän Santiago-verkoston isäntäorganisaation valintaprosessissa (UNFCCC 2022, para. 25). On proseduraalisen ulottuvuuden toteutumispotentiaalia edistävää, että oikeudenmukaisten menettelyiden piirteet tunnistetaan ja niihin pyritään. Menettelyiden oikeudenmukaisuutta itse tutkittavan COP27-päätöksen taustalla ei kuitenkaan voida arvioida, vaikka se proseduraalisen oikeudenmukaisuuden teoriassa vaikuttaa syntyneisiin päätöksiin. Päätöksestä voidaan silti havaita proseduraalisen oikeudenmukaisuuden tärkeyden tiedostaminen. Etenkin kehittyvien maiden kapasiteetin rakentaminen on keskeinen toimenpide sen periaatteiden edistämiseksi. Ytimessä on haavoittuvien valtioiden osallistuminen muutenkin kuin mukautumalla voimakkaiden valtioiden intresseihin. Tämä vaatii myös niiden toimijuuden syvempää tunnustusta.

5.3 Tunnustus oikeudenmukaisuuden edistämisen lähtökohtana

Kolmannen eli tunnustavan oikeudenmukaisuuden periaatteet toimivat COP27-päätöksessä tyypilliseen tapaan kantavana voimana. Ne tulevat esiin monessa asiakohdassa muiden ulottuvuuksien yhteydessä. Heti asiakirjatekstin alkulauseissa tunnustetaan, että osapuolten tulee ilmastotoimissaan kunnioittaa ja edistää ihmisoikeuksia. Erityinen huomio kiinnitetään alkuperäiskansojen, paikallisyhteisöjen, maahanmuuttajien, lasten, vammaisten sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksiin, kuten myös sukupuolten tasa-arvoon ja naisten asemaan (UNFCCC 2022a). Lisäksi ”tunnustetaan tärkeys sukupolvien välisessä tasa-arvossa ja ilmastojärjestelmän vakauden säilyttämisessä tuleville sukupolville.”⁸ (mt., para. 55.) Tunnustavan oikeudenmukaisuuden periaatteiden mukaan asiakirjassa korostetaan haavoittuvimpien ryhmien tarvetta kohdennettuun tukeen (mt., para. 13). Tämä ryhmien rakenteellisen haavoittuvuuden ja siitä johtuvien erityistarpeiden tunnustaminen toimii olennaisena lähtökohtana ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. On todettava, että historiallisten, sosiaalisten rakenteiden vaikutus eriarvoisuuksien taustalla ei välity päätösasiakirjan sisällöstä suoraan. Puhutaan köyhimmistä ja haavoittuvimmista sekä erilaisista kansallisista olosuhteista (mt., para. 12–13), kuitenkin tunnustamatta taustalla vaikuttavia syitä. Tällainen askel voisi potentiaalisesti viedä tunnustavaa oikeudenmukaisuutta entistä pidemmälle.

Tunnustavan ulottuvuuden indikaattoreiden mukaan on merkittävää, että ryhmien erityistarpeet ovat niiden itsensä määrittelemät. Näin ollen on oikeudenmukaisuutta edistävää, että päätösasiakirjassa korostetaan kehittyvien maiden kansallisesti määritellyjä prioriteetteja kehityksessä, ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja teknologian siirrossa (UNFCCC 2022a, para. 19, 29, 43). Juholaa ym. (2022, 611) mukailen on kuitenkin todettava, ettei valtiokeskeinen lähestymistapa jälleen välttämättä riitä, vaan on tärkeää, että myös paikallisyhteisöjen toimijuus tunnustetaan ja yhteisöillä on mahdollisuus omien tarpeidensa määrittelyyn. Päätösasiakirjassa tunnustetaan paikallisyhteisöjen oikeudet ja niiden rooli ilmastonmuutoksen käsittelyssä (UNFCCC 2022a, para. 51). Silti mahdollisuus esimerkiksi sopivien sopeutumistarpeiden päättämiseen on tekstin sisällön mukaan vain valtioilla (mt., para. 19). Tässä kohtaa tunnustava ulottuvuus linkittyy vahvasti proseduraaliseen, joita molempia voisi edistää paikallisen tason ‘bottom-up’ -strategioiden kehittäminen tapana vastata epätasa-arvoisiin valtasuhteisiin. Päätösasiakirjan kohdassa 51 mainitaan kiireellinen tarve monitasoiselle toiminnalle, joskin paikallisia strategioita voisi edelleen korostaa.

Käännös: SN

⁸ “[...] recognizing the importance of intergenerational equity and maintaining the stability of the climate system for future generations.”

Fraser (2000, 113) tiivistää tämän merkityksen kirjoittamalla, että tunnustus kiteytyy ryhmien ja niiden jäsenten yhteiskunnalliseen asemaan ja täyteen toimijuuteen sosiaalisessa kanssakäymisessä, tässä tapauksessa ilmastotoimissa.

Viimeisenä tunnustavan ulottuvuuden näkökulmana voidaan pohtia luonnon ja eläinten oikeuksien ja haavoittuvan aseman tunnustamista aineistossa. Vaikka luontoa ei aina sisällytetä osaksi laajalti ihmiskeskeistä moraalikäsitystä, Schlosberg (2007) esittää, että myös muiden lajien asema osana kokonaisuutta ja niiden elintärkeä tarve oikeudenmukaiseen osuuteen ympäristöresursseista on tunnustettava. Päätösasiakirjan sisällössä ilmaistaan tarve sekä maan että vesistön ekosysteemien ja biodiversiteetin suojelemiseen (UNFCCC 2022a, para. 15). Kyseinen tarve ilmaistaan kuitenkin ihmisen tarpeen kautta. Hiilinieluja säilytetään Pariisin sopimuksen lämpötilatavoitteiden saavuttamiseksi, ei niinkään oikeudenmukaisena tekona muille elämänmuodoille.

Vaikka luonnon ja eläinten asemaa ei siis merkittävästi tuoda esiin, päätösasiakirjan voidaan nähdä ottavan yhden askeleen pois päin pelkämästä antroposentrisestä näkökulmasta. Asiakirjan alkusanoissa mainitaan joidenkin kulttuurien tunnustaman 'Äiti Maan' suojeleminen yhteydessä ilmasto-oikeudenmukaisuuden edistämiseen (UNFCCC 2022a). Näkemys Äiti Maan oikeuksista haastaa Sólonin (2018, 107) mukaan antroposentrismin paradigmaa, eli ajatusta ihmisistä maailman keskipisteenä ja ylivertaisena elämänmuotona suhteessa muihin, jotka ovat vain ihmisen hyödyksi käytettäviä resursseja. On tiedostettava, että eko- ja biosentrisiin näkemyksiin liittyy kiistanalaisuutta suhteessa vakiintuneeseen, länsimaiseen etiikkaan. Niiden muodostamaa käsitystä ilmasto-oikeudenmukaisuudesta voidaan kuitenkin ajatella tunnustavalta kannalta inklusiivisempänä, sillä ne tunnustavat laajemmin historiat ja käytännöt liittyen yhteiskunnallisen epätasa-arvon ja ympäristövahinkojen väliseen suhteeseen (Schlosberg & Collins 2014, 370). Mikäli COP27-päätöksen kohtaa Äiti Maan oikeuksista katsotaan ihmiskeskeisestä näkökulmasta, sen voidaan ajatella tukevan esimerkiksi alkuperäiskansojen tietoperinteen arvon tunnustamista ja huomioimista (kts. esim. mt., 360–361). Näin ollen kyseinen huomio päätösasiakirjassa heijastelee paitsi potentiaalia tunnustavan oikeudenmukaisuuden edistämiseen luonnon osalta, myös eri kulttuurien ja niiden tiedon tasa-arvoisempaa representaatiota.

5.4 Hyvittävä oikeudenmukaisuus – vastaus vahinkoihin ja menetyksiin

Analyysin viimeisenä osana tarkasteltava hyvittävä ulottuvuus näkyy päätösasiakirjassa lähinnä vahinkoja ja menetyksiä käsittelevässä kappaleessa. Kohdassa 22 ilmaistaan huoli ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin liittyvien vahinkojen ja menetysten vakavuudesta ja laajuudesta. Vahingot ja menetykset aiheuttavat merkittäviä taloudellisia kustannuksia ja velkaantumista kehittyville maille, minkä johdosta esitetään tarve vastata niihin uusilla rahoitusjärjestelyillä (UNFCCC 2022a, para. 23–24). Reagoinnin olisi tärkeä olla tehokasta ja riittävää (mt., para. 22). Konsensuksen saavuttaminen hyvittävästä rahoitusjärjestelyistä on COP27-päätöksen merkittävimpiä askeleita kohti ilmasto-oikeudenmukaisuutta, etenkin kun muissa toimenpiteissä, kuten päästövähennyksissä ja lämpötilan nousun rajoittamisessa on puutteita. Toisaalta vahinkojen ja menetysten rahastoa aiheena on vältelty ilmastoneuvotteluissa kauan kehittyvien maiden jatkuvista vaatimuksista huolimatta. Vahingot ja menetykset on nähty lähinnä niiden uhrien ‘omana ongelmana’ (Onifade 2021, 9). Kontekstin valossa asiakirjan sisältö jättääkin pohtimaan, missä määrin todellista ongelmaan vastaamista edelleen vältellään.

Kuten temaattisessa taustoituksessa on tuotu esiin, vahinkojen ja menetysten käsittelyssä toteuttamispotentiaalia haittaa määrittelyn epätarkkuus johtuen yhteisen näkemyksen puutteesta (Calliari 2014). Vahingot ja menetykset itsessään määritellään päätösasiakirjassa haittavaikutuksina, jotka johtavat tuhoisiin taloudellisiin ja ei-taloudellisiin menetyksiin, vaikuttavat kulttuuriperintöön, paikallisyhteisöjen elämään ja toimeentuloon, sekä aiheuttavat ihmisten liikkuvuutta ja pakkomuuttoja (UNFCCC 2022a, para. 22). Vaikka määritelmä hyötyisi tarkentamisesta, on ymmärrettävää, että yleispäätöksessä vahinkoja ja menetyksiä käsitellään hyvin yleisluontoisesti.

Hyvittävän oikeudenmukaisuuden perspektiivistä katsottuna vahinkojen ja menetysten käsittelyssä on käsitteen määrittelyn sijaan toinen merkittävä aukko. Hyvittävä ulottuvuus korostaa tarvetta kompensoida ilmastonmuutoksen epäsuhtaisia haittavaikutuksia sillä periaatteella, että syyllisellä on velvollisuus tunnustaa tapahtuneet haitat ja hyvittää uhrille tekemänsä vääryydet. Päätösasiakirjassa osoitetaan kyllä kehittyvien maiden asema ‘uhrina’⁹, mutta ei identifioida syyllisiä tai toimintaa, joka haitat on aiheuttanut. Tarkemmin, vahinkojen ja menetysten korvaustoimia ei perustella tapahtuneilla, historiallisilla epäoikeudenmukaisuuksilla, vaan huolella kehittyvien maiden tämänhetkisestä taloudellisesta tilanteesta. Itse vahinkoja ja menetyksiä ei suoraan tuoda esiin ilmastotuhon ja ilmastolle haitallisen toiminnan kuten saastuttamisen seurauksina, vaan niiden

⁹ Hyvittävä oikeudenmukaisuus keskittyy uhuriin aktiivisena toimijana (Robinson & Carlson 2021, 1386). Termi on erotettava vahingollisesta uhrinarratiivista, jossa kehittyvät maat esitetään avuttomina ilmastotuhon uhreina.

sanotaan “liittyvän ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin”¹⁰ (UNFCCC 2022a, para. 22). Syyllisiä vahingoille ja menetyksille saati kehittyvien maiden heikolle taloudelliselle tilanteelle ei tuoda esiin. Kun näitä asioita ei tunnusteta päätösasiakirjassa, hyvittävältä oikeudenmukaisuudelta on vaarassa lähteä pohja. Vahingot ja menetykset ilmastopolitiikan aiheena linkittyvät olennaisesti haittavaikutusten kompensoimiseen ja epäoikeudenmukaisuuksien hyvittämiseen. Kuinka tapahtuneita epäoikeudenmukaisia haittoja voidaan aidosti kompensoida, jos epäoikeudenmukaisuutta ei kokonaisuudessaan tunnusteta?

Mahdolliseksi syyksi aiheen hämärälle käsittelylle päätösasiakirjassa voidaan jälleen esittää osapuolten yhteisen intressin puute. Yksi tärkeimmistä syistä, miksi teollisuusmaat ovat aiemmin olleet haluttomia sopimaan vahinkojen ja menetysten rahoitusmekanismista, on huoli siitä, että vahingonkorvauksen tarjoaminen voitaisiin tulkita oikeudellisen vastuun hyväksymiseksi ilmastonmuutoksen vahingoista (Moosmann ym. 2022, 43). Huolenaiheena on todennäköisesti edelleen se, että syyllisyyden tunnustaminen voisi aiheuttaa laajamittaisia oikeudenkäyntejä ja korvausvaatimuksia. Tämän aspektin puuttuminen päätösasiakirjasta heijastelee sen vastuun välttämistä, jota kehittyvät maat ovat kehittyneiltä vaatineet.

Toisaalta kun ilmastovahinkorahaston perustamisesta on vasta sovittu, on selvää, että siihen liittyy yhä epäselvyyttä ja täytäntöönpano tarkentuu seuraavissa COP-kokouksissa. Näin ollen, vaikka kompensointitoimenpiteiden ja oikeudenmukaisen korvausasteen määrittely on vielä kiistanalainen, riittävyys ja tehokkuus korvauksen lähtökohtina antavat oikeudenmukaisen pohjan myöhemmälle kehittämiselle. Päätöksestä jää myös epäselväksi, lasketaanko kehittyviksi maiksi luokitellut suuret saastuttajat, kuten Kiina, Intia ja Brasilia vahinkojen ja menetysten rahoittajien joukkoon. Ne tulevat mahdollisesti lähitulevaisuudessa ottamaan kehittyneiden maiden paikan ensisijaisina vahinkojen ja menetyksien aiheuttajina. Hyvittävän oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden kautta tarkasteltuna jako kehittyneisiin ja kehittyviin maihin ei siis välttämättä ole oikeudenmukaisin määrittelemään rahoittajia ja rahoituksen saajia. Fokuksen tulisi olla vahvemmin kaikkein haavoittuvimmissa ‘uhreissa’ ja eniten haittaa aiheuttavissa ‘syyllisissä’.

On toisaalta relevanttia kysyä, missä määrin rahoitus ylipäättään mahdollistaa riittävän ja tehokkaan hyvityksen. Robinson ja Carlson (2021, 1391) kuvaavat, että kun vahinkoihin ja menetyksiin vastataan hyvittävin periaattein, kyse ei ole vain vastuun asettamisesta vaan myös tehokkaiden toimenpiteiden löytämisestä. Nämä voivat olla muodoltaan muitakin kuin rahallisia, esimerkiksi

Käännös: SN

¹⁰ “associated with the adverse effects of climate change”

teknologian siirtoon ja valmiuksien rakentamiseen liittyviä (mt.). Tähän liittyen COP27-päätöksessä mainitaan uudet institutionaaliset järjestelyt Santiago-verkoston täyden toimeenpanon edistämiseksi (UNFCCC 2022a, para. 25). Verkoston tehtävänä on teknisen avun mobilisoiminen vahinkoihin ja menetyksiin vastaamiseksi kehittyvien maiden paikallisella, kansallisella ja alueellisella tasolla (mt.). Verkosto vastaa lähinnä parhaillaan tai tulevaisuudessa tapahtuviin vahinkoihin ja menetyksiin (UNFCCC 2023a). Lisäksi päätösasiakirjan fokus on vahvasti rahoitusjärjestelyissä. Kaikkia jo tapahtuneita vahinkoja ja menetyksiä, etenkin aineettomia kuten kulttuuriperinteeseen liittyviä, ei kuitenkaan voida rahalla korvata. Rahoituksen toteuttamiseen kansainvälisessä ilmastopolitiikassa on myös liittynyt aiemmin kuvattuja puutteita muun muassa vastuullisuudessa, avoimuudessa ja rahan määrässä. On epäselvää, miten ongelmilta voitaisiin välttyä uudessa rahastossa, kun osapuolivaltioita ei voida päätöksessä esimerkiksi velvoittaa korvausten maksamiseen.

Lopulta hyvittävän oikeudenmukaisuuden edistämispotentiaalia arvioidessa voidaan huomata ristiriita. Vaikka päätöksellä vahinkojen ja menetysten hyvitysrahastosta voidaan käytännön toiminnassa erittäin potentiaalisesti edistää ilmasto-oikeudenmukaisuutta, itse hyvittävän ulottuvuuden periaatteet eivät päätöksen tekstisisällössä kokonaan täyty. Kaikista tarkastelluista ulottuvuuksista hyvittävän oikeudenmukaisuuden kohdalla on myös eniten nähtävissä yleinen sudenkuoppa, jossa käytännön ilmastotoimien toteuttaminen kärsii tavoitteiden sisällön epätarkkuudesta ja monitulkintaisuudesta. Tämän voidaan sanoa olevan osin päätöksen tuoreudesta johtuvaa, osin strategista. Epäselvyys mahdollistaa sen, että osapuolivaltiot voivat tulkita päätöstä luovasti ja omiin etuihinsa sopien.

On tiedostettava, että päätösasiakirjan luonne kansainvälistä ilmastopolitiikkaa ohjaavana, konsensuksella muodostettuna dokumenttina tuo käytännön ongelmia. Ongelmat heijastuvat erityisesti hyvittävään oikeudenmukaisuuteen ja siihen liittyvään syyllisten ja uhrien kysymykseen. On todettu, että syyllisyyden osoittaminen on monimutkainen kysymys ja kausaalisesti vaikea todistaa. Historiallisen vastuun asettamiseen liittyy niin ikään kompleksisuutta. Menneet sukupolvet eivät tienneet teollistumisen globaaleista haittavaikutuksista, mikä tekee toiminnasta moraalisesti anteeksiannettavampaa, eivätkä kehittyneiden maiden tämänhetkiset kansalaiset ole suoraan vastuussa edeltäjiensä päästöistä (Boran 2018, 31). Syyllisyyden kautta oikeutetun vastuun ottaminen on siis kehittyneille maille kyseenalaista, eikä tue niiden etua. Hyvittävän ulottuvuuden periaatteiden täysi toteutuminen COP27-päätöksen kaltaisessa asiakirjassa ei tämän tunnustaen ole aivan realistista.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa on tarkasteltu YK:n ilmastohuippukokouksen COP27:n päätösasiakirjaa, jota on etenkin vahinkojen ja menetysten rahaston perustamispäätöksen vuoksi pidetty voittona kehittyville maille ja ilmasto-oikeudenmukaisuudelle. Tutkielmassa on syvennytty ilmasto-oikeudenmukaisuuden teoriaan ja päätösasiakirjan sisältöön. Näin on pyritty selvittämään, millaisena ilmasto-oikeudenmukaisuus ja sen edistämispotentiaali todella näyttäytyy COP27-päätöksessä. Päätöksen kriittinen tarkastelu ja ymmärrys on merkittävää, jotta voidaan mahdollistaa oikeudenmukaisuuden toteutuminen yhä kokonaisvaltaisemmin tulevaisuuden kansainvälisessä ilmastopolitiikassa.

Ilmasto-oikeudenmukaisuutta päätösasiakirjassa on havainnoitu neljän ulottuvuuden, distributiivisen, proseduraalisen, tunnustavan ja hyvittävän raameissa, mikä mahdollistaa aiheen moniulotteisen tarkastelun ja eri aspektien huomioimisen. Analyysin perusteella ilmasto-oikeudenmukaisuuden periaatteet näkyvät aineistossa, mutta jäävät paikoin pintapuolisiksi. Ulottuvuudet, joiden kautta oikeudenmukaisuutta katsotaan, kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Eräänlaisena lähtökohtana voidaan nähdä tunnustus. Se luo pohjan oikeudenmukaisille prosesseille, joiden kautta voidaan toteuttaa oikeudenmukaista distribuutiota ja hyvittämistä. Päätösasiakirjassa tunnustetaan ilmastonmuutokselle haavoittuvimmat ryhmät ja näiden erityistarpeet. Kuitenkaan haavoittuvuuksien taustalla vaikuttavia, eriarvoistavia rakenteita ja normeja ei käytännössä tunnusteta, joten tunnustava ulottuvuus jää pinnalliseksi. Myös suhteessa proseduraaliseen, distributiiviseen ja hyvittävään oikeudenmukaisuuteen, asiakirja ilmentää periaatteita päällisin puolin, mutta ei kontekstissaan anna suuria odotuksia.

Analyysissä havaittiin, että COP27-päätökseen on kirjattu useita toimenpiteitä, jotka potentiaalisesti edistävät oikeudenmukaisempaa ilmastopolitiikkaa. Keskeisinä onnistumisina voidaan nostaa esiin tavoitteet kehittää ilmastorahoitus- sekä ennakkovaroitusjärjestelmää ja rakentaa kehittyvien maiden kapasiteettia niiden itsensä ohjaamana. Päätös jättää silti toivomisen varaa. Päästöjen vähentämisen tärkeyttä korostetaan, mutta toimenpiteistä ja taakan jaosta puuttuu konkretiaa, vaikka kyseessä on merkittävä, haavoittuvimpiin epäreilusti kohdistuvia haittavaikutuksia aiheuttava ongelma. Vahinkoihin ja menetyksiin vastaaminen, teoriassa yksi COP27:n suurimmista edistysaskeleista, näyttäytyy myös epäselvänä. Vahinkojen ja menetysten hyvittäminen vaatii onnistuakseen kunnollisia resursseja ja mobilisointia, tavoitteellista lähestymisotetta ja etenkin voimakkaampien osapuolten vastuun ottamista. Päätöksen sisällössä ei kuitenkaan tunnusteta vahinkojen ja menetysten juurisyitä tai tarvetta niiden hyvittämiseen epäoikeudenmukaisen toiminnan johdosta. Sisältö ei siis

implikoi, että kompensatiota toteutettaisiin aidosti epäoikeudenmukaisuuden korjaamiseen sitoutuneelta pohjalta, tai että vahinkojen ja menetysten rahasto eroaisi merkittävästi muusta ilmastorahoituksesta, jonka toteuttamisessa valtiot eivät ole täyttäneet sitoumuksiaan.

Lisäksi Pariisin sopimuksen lämpötilatavoitteen karkaaminen käsistä tehotoman taakanjaon johdosta aiheuttaa potentiaalisesti tulevaisuudessa enemmän vahinkoja ja menetyksiä. Tämä vaatii rahoitusjärjestelyiden merkittävää tarkentamista, jotta rahasto voisi toimia jonkinlaisena laastarina. On huomattava, että rahoitus on hyödyllistä, mutta se ei pelkästään riitä. Rahastolla pyritään torjumaan lähinnä ilmastonmuutoksen seurauksia, ei ilmastonmuutoksen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Hieman vastaavasti päätösasiakirjassa pyritään kompensoimaan epäoikeudenmukaisuutta, ottamatta kantaa taustalla oleviin syihin. Syvemmälle ulottuvaa lähestymistapaa kaivataan siis monelta osin. Lopulta analyysissä nousi toistuvasti esiin, että päätösasiakirjan pääosassa ovat osapuolivaltiot, tarkemmin kehittyneet ja kehittyvät maat. Kyseinen, yksinkertaistava jakolinja mahdollistaa suurten saastuttajien vastuun välttämisen, ja vähentää keskittymistä aidosti haavoittuvimpien ryhmien identifiointiin. Esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan ja paikallisyhteisöjen rooli jää marginaaliseksi, vaikka sen tukeminen olisi merkittävää ilmasto-oikeudenmukaisuuden kaikkien ulottuvuuksien kannalta.

Päätöksen puutteet merkitsevät paitsi tarvetta oikeudenmukaisuuden periaatteiden syventämiseen ilmastonhallinnassa, myös ongelmia kansainvälisen ilmastoregiimin ja COP-päätöksen luonteessa, jotka rajoittavat oikeudenmukaisuuden edistämispotentiaalia. Päätösasiakirjaa tarkasteltaessa voitiin havaita, että monet tärkeät ja potentiaaliset ilmastotoimet vaatisivat tarkennetumpaa lähestymistä. Osapuolten sitoutuneisuus vaikuttaa päätökseen, mutta päätöksen sisältö vaikuttaa edelleen käytännön toteutukseen. Epäselvyys tekee politiikan toteuttamisesta haastavaa ja mahdollistaa myös sen strategisen välttelyn. Analyysin perusteella voidaan esittää, että suvereeneihin, asemaltaan ja intresseiltään erilaisiin valtioihin perustuva ilmastojärjestelmä tuskin edes mahdollistaa oikeudenmukaisuuden periaatteiden kokonaisvaltaista toteutumista. Päätösten muodostamisen vaikeuden lisäksi valtiokeskeisyys on itsessään tietynlainen ongelma. Ne jotka ilmastonmuutoksesta eniten kärsivät eivät ole valtiot tai hallitukset, vaan ihmiset, etenkin köyhemmät ja vähemmistöryhmät. Koska ilmastoneuvotteluja olisi vaikea järkevästi toteuttaa muussa kuin nyky muodossa, tulisi päätöksessä vähäiseksi jäänyttä ei-valtiollisten toimijoiden roolia tukea muissa, esimerkiksi suunnittelun ja toteuttamisen prosesseissa. Näin oikeudenmukaisuuden periaatteita, kuten haavoittuvimpien toimijoiden osallistumisen tukemista, voidaan käytännössä edistää nykyisen järjestelmän raameissa.

Voidaan argumentoida, että analyysin indikaattoreiden hahmotteleminen periaatteisiin pyrkiminen on haastavaa, muttei teoriassa tuhoon tuomittua. Analyysin havainnot vahvistavat, että ilmastoregiimin normien rajoissa voitaisiin saavuttaa edistystä, mikäli onnistutaan panostamaan esimerkiksi tehokkaampaan resurssien uudelleenjakoon ja inklusiivisiin prosesseihin, kuten yhteisövetoisiin projekteihin. UNFCCC:lla on myös rooli sen varmistamisessa, että sen institutionaaliset rakenteet on organisoitu hyvin tukemaan ilmastopoliittisten täytäntöönpanoa eri tasoilla. Edellytyksenä on, ettei päätösasiakirja jäisi oikeudellisesta sitomattomuudesta huolimatta vain hyveellisen tekstin tasolle, vailla aitoa vaikutusvaltaa ja osapuolten sitoutumista tavoitteisiin. Analyysin perusteella tämä uhka on vahvasti läsnä.

Konsensuksella muodostetun, ilmastopoliittisten suurien linjoja kuvaavan yleispäätöksen voi silti tuskin olettaa olevan oikeudenmukaisuuden kirjallinen ideaalimuoto. Sellaista on ylipäätään vaikea asettaa. Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet ovat teoriassa monitulkintaisia. Myös vaihtoehtoisia näkökulmia on mahdollista nostaa tutkimuksessa sovellettujen oikeudenmukaisuusnäkemysten rinnalle. Yhtä ideaalia ei ole, mikä on otettava huomioon tuloksia analysoidessa. Esimerkiksi neoliberaali oikeudenmukaisuuskäsitys olisi oletettavasti tarjonnut erilaisen linssin päätösasiakirjaan, jossa toimijoiden oman intressin ajaminen ja omistettujen resurssien hyödyntäminen näyttäytyy oikeudenmukaisena, ei niinkään ongelmallisena. Analyysin tuloksena voidaan kuitenkin esittää, että distributiivinen, proseduraalinen, tunnustava ja hyvittävä ulottuvuus muodostavat suhteellisen kattavan katsauksen päätösasiakirjan sisältöön. Niiden periaatteet, vaikkakin pintapuolisina, ovat melko yhteneväisiä asiakirjassa esiintyviin näkökohtiin. Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että IPCC on tuonut esiin oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia samankaltaisesti. Tämä voidaan suhteuttaa osaksi laajempaa keskustelua ilmasto-oikeudenmukaisuudesta. Tutkimus osoittaa, että ulottuvuuksia on toimivaa soveltaa yhdessä perspektiiveinä, jotka on hyvä ottaa huomioon oikeudenmukaisia ilmastopoliittikkoja suunniteltaessa ja arvioidessa.

Lopulta on tiedostettava, ettei ilmastopoliittisten oikeudenmukaisuus kiinnity yhteen ilmastokokoukseen tai sen päätökseen. Kansainvälisessä ilmastohallinnassa tarvitaan ilmasto-oikeudenmukaisuuden perspektiivien omaksumista ja ilmastotoimien jatkuvaa kehittämistä niiden kautta. Tämän tutkielman aineiston rajautuessa vain yksittäiseen päätösasiakirjaan, on tuloksia tarkastellessa huomioitava, että havaintojen yleistämiseksi aiheesta olisi tehtävä laajempaa tutkimusta. Jatkotutkimuksena olisi hyvä selvittää tarkemmin COP27-prosessin kulkua ja pohtia ilmasto-oikeudenmukaisuutta neuvotteluissa itsessään, kuten osapuolten asemaa ja niiden intressien käsittelyä. Tämä selventäisi päätösasiakirjan muodostumista sellaiseksi kuin se on, ja auttaisi arvioimaan tarkkanäköisemmin sen mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia, miten

päätetyt toimet ovat käytännössä toteutuneet, jotta ne voidaan suhteuttaa tämän tutkimuksen havaintoihin ja kansainvälisen ilmastonhallinnan strategioita yhä kehittää. Tulevien tai menneiden ilmastokokousten päätöksiin olisi myös relevanttia soveltaa tutkimuksen teorettismetodologista lähestymistapaa. Näin voidaan havainnoida muutoksia ilmasto-oikeudenmukaisuuden ilmenemisessä pitkällä aikavälillä. Oikeudenmukaisen ilmastopolitiikan edistäminen on ennen kaikkea jatkuva prosessi.

LÄHTEET

Primäärilähde

UNFCCC (2022a). Decision -/CP.27 *Sharm el-Sheikh Implementation Plan*.

Sekundäärilähteet

Alayza, Natalia ym. (2022). *COP27: Key Takeaways and What's Next*. World Resources Institute. Saatavissa <<https://www.wri.org/insights/cop27-key-outcomes-un-climate-talks-sharm-el-sheikh>>, luettu 26.3.2023.

Álvarez, Lina & Brendan Coolsaet (2020). "Decolonizing Environmental Justice Studies: A Latin American Perspective". *Capitalism Nature Socialism* 31 (2): 50–69.

Amini, Azam ym. (2023). "The Paris Agreement's Approach Toward Climate Change Loss And Damage". *World Affairs* 186 (1): 46–80.

Andrei, Stephanie ym. (2016). "A study of LDC capacity at the UNFCCC: Engaging in negotiations and interpreting outcomes". *International Institute for Environment and Development*. Saatavissa <<https://www.jstor.org/stable/resrep02660?seq=1>>, luettu 26.3.2023.

Beitz, Charles R. (1999). *Political Theory and International Relations*. 2nd edition. Princeton: Princeton University Press.

Betzold, Carola (2013). "Non-State Actors in International Climate Change Negotiations". *ETH Zurich*. Saatavissa <<https://www.research-collection.ethz.ch/handle/20.500.11850/77751>>, luettu 5.4.2023.

Betzold, Carola (2015). "Adapting to Climate Change in Small Island Developing States". *Climatic Change* 133 (3): 481–489.

Boran, Idil (2019). "On inquiry into climate justice". Teoksessa Jafry, Tahseen, Michael Mikulewicz & Karin Helwig (toim.), *Routledge Handbook of Climate Justice*, 26–41. Taylor & Francis Group.

Brown, Chris (1997). "Review Article: Theories of International Justice". *British Journal of Political Science* 27 (2): 273–297.

Calliari, Elisa (2014). "Loss & Damage: A Critical Discourse Analysis". *SSRN Electronic Journal*. Saatavissa <<https://doi.org/10.2139/ssrn.2510785>>, luettu 26.3.2023.

Ciplot, David ym. (2022). "The Unequal Geographies of Climate Finance: Climate Injustice and Dependency in the World System". *Political Geography* 99 (1): 102769.

Clements, Paul & Paul Formosa (2021). "Beyond Ideal Theory: Foundations for a Critical Rawlsian Theory of Climate Justice". *New Political Science* 43 (4): 486–505.

Climate Central (2019). *Report: Flooded Future: Global vulnerability to sea level rise worse than previously understood*. Saatavissa <<https://www.climatecentral.org/news/report-flooded-future-global-vulnerability-to-sea-level-rise-worse-than-previously-understood>>, luettu 26.3.2023.

Cogswell, Nathan ym. (2022). *6 Key Tasks at COP27*. Saatavissa <<https://www.wri.org/insights/cop27-priorities>>, luettu 28.4.2023.

Dietzel, Alix (2018). *Introducing Global Justice in International Relations Theory*. Saatavissa <<https://www.e-ir.info/2018/01/02/global-justice-in-international-relations-theory/>>, luettu 19.4.2023.

Duus-Otterström, Göran (2017). "Benefiting from Injustice and the Common-Source Problem". *Ethical Theory and Moral Practice* 20 (5): 1067–1081.

Fraser, Nancy (2000). "Rethinking Recognition". *New Left Review* 3: 107–120.

Gach, Evan (2019). "Normative Shifts in the Global Conception of Climate Change: The Growth of Climate Justice". *Social Sciences* 8 (1): 24.

Gereke, Marika & Tanja Brühl (2019). "Unpacking the unequal representation of Northern and Southern NGOs in international climate change politics". *Third World Quarterly* 40 (5): 870–889.

Grönfors, Matti & Hanna Vilkka (2011). *Laadullisen tutkimuksen kenttätymenettelmät*. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu-Vilkka.

Harris, Paul G. (1999). "Common But Differentiated Responsibility: The Kyoto Protocol And United States Policy". *New York University Environmental Law Journal* 7 (1): 27 – 48.

Harris, Paul G. (2013). *What's Wrong with Climate Politics and How to Fix It*. Oxford: Polity Press.

Hartnett, Rachel (2021). "Climate Imperialism: Ecocriticism, Postcolonialism, and Global Climate Change". *ETropic: Electronic Journal of Studies in the Tropics* 20 (2): 138–155.

Hermann, Margaret (2008). "Content Analysis". Teoksessa Klotz, Audie & Prakash Deepa (toim.), *Qualitative Methods in International Relations a Pluralist Guide*. London: Palgrave Macmillan.

IMF (2022). *Getting on Track to Net Zero: Accelerating a Global Just Transition in This Decade*. Staff Climate Note No 2022/010. Saatavissa <<https://www.imf.org/en/Publications/staff-climate-notes/Issues/2022/10/31/Getting-on-Track-to-Net-Zero-Accelerating-a-Global-Just-Transition-in-This-Decade-525242>>, luettu 26.3.2023.

IPCC (2022). "Summary for Policymakers". Teoksessa Pörtner, Hans-Otto ym. (toim.), *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, 3–33. Cambridge University Press.

IPCC (2023). *About the IPCC*. Saatavissa <<https://www.ipcc.ch/about/>>, luettu 5.4.2023.

Juhola, Sirkku ym. (2022). "Connecting climate justice and adaptation planning: An adaptation justice index". *Environmental Science & Policy* 136: 609–619.

- Kaswan, Alice (2016). "Climate Adaptation and Theories of Justice". *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie* 149: 97–118.
- Keohane, Robert O. & David G. Victor (2011). "The Regime Complex for Climate Change". *Perspectives on Politics* 9 (1): 7–23.
- Khan, Mizan ym. (2020). "Twenty-Five Years of Adaptation Finance through a Climate Justice Lens". *Climatic Change* 161 (2): 251–269.
- Kivimaa, Paula ym. (2021). *How to consider justice in climate policy?* The Finnish Climate Change Panel, Publication 5/2021.
- Krasner, Stephen D. (1985). *Structural Conflict - The Third World against Global Liberalism*. Los Angeles: University of California Press.
- Kreienkamp, Julia & Dr Lisa Vanhala (2017). "Climate Change Loss And Damage". *Global Governance Institute*. Saatavissa <<https://www.ucl.ac.uk/global-governance/sites/global-governance/files/policy-brief-loss-and-damage.pdf>>, luettu 26.3.2023.
- Lidskog, Rolf & Göran Sundqvist (2022). "Lost in Transformation: The Paris Agreement, the IPCC and the Quest for National Transformative Change". *Front. Clim.* 4.
- McCauley, Darren & Raphael Heffron (2018). "Just Transition: Integrating Climate, Energy and Environmental Justice". *Energy Policy* 119: 1–7.
- McGrew, Anthony (2004). "Cosmopolitanism and Global Justice". *Ritsumeikan Annual Review of International Studies* 3: 1–17.
- Nanda, Serge Silatsa, Omar Samba & Ahmad Sahide (2021). "Inequity in International Climate Change Negotiations". *Nation State: Journal of International Studies* 4 (2): 153–177.
- Nardin, Terry (1983). *Law, Morality and the Relations of States*. Princeton: Princeton University Press.
- Newell, Peter ym. (2020). *Towards Transformative Climate Justice: Key Challenges and Future Directions for Research*. Working Paper 540. Institute of Development Studies, July.
- Newell, Peter & Olivia Taylor (2020). "Fiddling while the planet burns? COP25 in perspective". *Globalizations* 17 (4): 580–592.
- Onifade, Temitope T. (2021). "Climate justice under the Paris agreement: Framework and substance". *Carbon & Climate Law Review: CCLR* 15 (3): 233–247.
- Paavola, Jouni (2005). "Seeking Justice: International Environmental Governance and Climate Change". *Globalizations* 2 (3): 309–322.
- Prins, Gwyn & Steve Rayner (2008). "The Kyoto Protocol". *Bulletin of the Atomic Scientists* 64 (1): 45–58.
- Quijano, Anibal (2007). "Coloniality And Modernity/Rationality". *Cultural Studies* 21 (2–3): 168–178.

- Rajamani, Lavanya (2016). "Ambition and Differentiation in the 2015 Paris Agreement: Interpretative Possibilities and Underlying Politics". *The International and Comparative Law Quarterly* 65 (2): 493–514.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice: Original Edition*. Harvard University Press.
- Rawls, John (1999). *The Law of Peoples*. Harvard University Press
- Robinson, Stacy-Ann & D'Arcy Carlson (2021). "A just alternative to litigation: applying restorative justice to climate-related loss and damage". *Third World Quarterly* 42 (6): 1384–1395.
- Santos, Marcelo (2017). "Global Justice and Environmental Governance: An Analysis of the Paris Agreement". *Revista Brasileira de Política Internacional* 60 (1): 1–18.
- Schlosberg, David (2007). *Defining Environmental Justice : Theories, Movements, and Nature*. OUP Oxford.
- Schlosberg, David & Lisette B. Collins (2014). "From Environmental to Climate Justice: Climate Change and the Discourse of Environmental Justice". *WIREs Climate Change* 5 (3): 359–374.
- Shue, Henry (1999). "Global Environment and International Inequality". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 75 (3): 531–545.
- Shue, Henry (2015). "Historical Responsibility, Harm Prohibition, and Preservation Requirement: Core Practical Convergence on Climate Change". *Moral Philosophy and Politics* 2 (1): 7–31.
- Sleat, Matt (2016). "The Value of Global Justice: Realism and Moralism". *Journal of International Political Theory* 12 (2): 169–184.
- Sólon, Pablo (2018). "The Rights of Mother Earth". Teoksessa Vishwas Satgar (toim.), *The Climate Crisis: South African and Global Democratic Eco-Socialist Alternatives*, 107–130. Wits University Press.
- Sovacool, Benjamin K. ym. (2019). "Decarbonization and Its Discontents: A Critical Energy Justice Perspective on Four Low-Carbon Transitions". *Climatic Change* 155 (4): 581–619.
- Tuomi, Jouni, & Sarajärvi, Anneli (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- UNFCCC (2014). Decision 18/CP.20. *Lima work programme on gender*.
- UNFCCC (2015). Decision 1/CP.21. *Paris Agreement*.
- UNFCCC (2022b). *COP27 Reaches Breakthrough Agreement on New "Loss and Damage" Fund for Vulnerable Countries*. UN Climate Press Release. Saatavissa <<https://unfccc.int/news/cop27-reaches-breakthrough-agreement-on-new-loss-and-damage-fund-for-vulnerable-countries>>, luettu 26.3.2023.
- UNFCCC (2022c). *Egypt Goals and Vision*. Saatavissa <<https://cop27.eg/#/vision#goals>>, luettu 28.4.2023.

- UNFCCC (2023a). *About the Santiago Network*. Saatavissa <<https://unfccc.int/santiago-network/about>>, luettu 15.4.2023.
- UNFCCC (2023b). *Warsaw International Mechanism for Loss and Damage associated with Climate Change Impacts (WIM)*. Saatavissa <<https://unfccc.int/topics/adaptation-and-resilience/workstreams/loss-and-damage/warsaw-international-mechanism>>, luettu 26.3.2023.
- United Nations (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change. A/RES/48/189.
- United Nations (2022). *António Guterres (Secretary-General) on the Closing of COP27*. Saatavissa <<https://media.un.org/en/asset/k12/k12p31t118>>, luettu 28.4.2023.
- Vuori, Jaana (2020). ”Laadullinen sisällönanalyysi”. Teoksessa Vuori, Jaana (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>>, luettu 26.3.2023.
- Vihma, Antto, Yacob Mulugetta & Sylvia Karlsson-Vinkhuyzen (2011). “Negotiating solidarity? The G77 through the prism of climate change negotiations”. *Global Change, Peace & Security* 23 (3): 315–334.
- Vihma, Antto (2015). ”Climate of Consensus: Managing Decision Making in the UN Climate Change Negotiations”. *Review of European Comparative & International Environmental Law* 24 (1): 58–68.
- Walker, Gordon (2012). *Environmental justice : Concepts, evidence and politics*. London: Taylor & Francis Group.
- Wilkens, Jan & Alvine R. C. Datchoua-Tirvaudey (2022). ”Researching climate justice: a decolonial approach to global climate governance”. *International Affairs* 98 (1): 125–143.
- Ympäristöministeriö (2022). *Kansainvälinen ilmastopolitiikka*. Saatavissa <<https://ym.fi/kansainvalinen-ilmastopolitiikka>>, luettu 26.2.2023.
- Young, Iris M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press.